

Univerzita Hradec Králové

Fakulta informatiky a managementu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Anastázie Kudelková

Univerzita Hradec Králové

Fakulta informatiky a managementu

Katedra rekreologie a cestovního ruchu

**Geografické předpoklady rozvoje udržitelného turismu zvoleného
regionu Evropy a světa – Azorské ostrovy**

Bakalářská práce

Autor: Anastázie Kudelková

Studijní obor: Management cestovního ruchu – prezenční forma

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Jiří Štyrský, CSc.

Hradec Králové

duben 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Geografické předpoklady rozvoje udržitelného turismu zvoleného regiony Evropy a světa– Azorské ostrovy*“ zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 27.4.2020

.....

Anastázie Kudelková

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu doc. PaedDr. Jiřímu Štyrskému CSc. za metodické vedení práce a za jeho čas, ochotu a mnoho cenných rad při vedení mé bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce hodnotí geografické předpoklady udržitelného turismu na Azorských ostrovech. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. V teoretické části autorka popisuje geografické předpoklady a podrobně je v dané oblasti rozebírá a rozšiřuje. Dále popisuje nejdříve udržitelný cestovní ruch obecně a poté dopodrobna. Praktická část práce je zaměřena na dotazníky, kde na otázky odpovídají respondenti, kteří Azorské ostrovy navštívili. V praktické části je také rozhovor s delegátem, který na Azorských ostrovech provází české turisty. V závěru práce je řešení otázek, na které respondenti odpovídali, závěr a doporučení.

Annotation

Bachelor thesis evaluates geographical prerequisites sustainable tourism at Azores Islands. The thesis is divided into two main parts. In the theoretical part author describes geographical prerequisites and describe them in details and an extended way. There is firstly described sustainable tourism as general and secondly is described in more details. The practical part of this thesis is focused on surveys where were asked people who visited Portugal. In the practical part there is an interview with a delegate who accompanies Czech tourists on Azores Islands. At the end of the bachelor thesis, there are answers, conclusions and recommendations which eventuated from the surveys.

1. Obsah

2.	Úvod	11
3.	Cíl práce.....	12
3.1.	Výzkumné otázky:.....	12
3.2.	Metodika zpracování.....	13
3.3.	Literární rešerše	13
4.	Teoretická část	14
4.1.	Předpoklady obecně.....	14
4.1.1.	Lokalizační předpoklady cestovního ruchu.....	16
4.1.1.1.	Přírodní předpoklady cestovního ruchu.....	16
4.1.1.2.	Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu.....	17
4.2.	Cestovní ruch.....	17
4.3.	Geografie cestovního ruchu	18
4.4.	Udržitelný cestovní ruch	19
3.5.	Udržitelnost a udržitelný rozvoj.....	21
3.6.	Udržitelnost cestovního ruchu.....	22
3.6.1.	Udržitelný rozvoj regionu cestovního ruchu	22
3.6.2.	Druhy a formy udržitelného cestovního ruchu	22
3.7.	Dopady cestovního ruchu.....	23
3.8.	Životní cyklus destinace	23
3.9.	Cestovní ruch v destinaci.....	24
3.10.	Dopady udržitelného cestovního ruchu	25
3.11.	Geografie cestovního ruchu Azorské ostrovy – informační minimum.....	26
3.11.1.	Potenciál Azorských ostrovů	29
3.11.2.	Ubytování na Azorských ostrovech	30
3.11.3.	Doprava na Azorských ostrovech	30
3.12.	Aplikace udržitelného cestovního ruchu na Azorských ostrovech.....	32
4.	Praktická část	33
4.1.	Charakteristika destinace – informační minimum.....	33
4.2.	Udržitelnost a udržitelný cestovní ruch na Azorských ostrovech	36
4.3.	Geografické předpoklady.....	36
4.3.1.	Přírodní předpoklady cestovního ruchu.....	36
4.3.2.	Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu	37
4.3.3.	Lokalizace památek	38
4.3.4.	Společenské předpoklady	38

4.4. Dotazníkové šetření.....	39
5. Řízené rozhovory.....	58
6. Shrnutí výsledků.....	60
7. Závěr a doporučení.....	60
8. Seznam použité literatury.....	62
9. Přílohy.....	65

Seznam grafů

Graf 1: Předpoklady cestovního ruchu.....	15
Graf 2: Udržitelný cestovní ruch.....	20
Graf 3: Životní cyklus destinace.....	24
Graf 4: vyhodnocení otázky č. 3.....	41
Graf 5: vyhodnocení otázky č. 4.....	42
Graf 6: vyhodnocení otázky č. 5.....	43
Graf 7: vyhodnocení otázky č. 6.....	44
Graf 8: vyhodnocení otázky č. 7.....	45
Graf 9: vyhodnocení otázky č. 8.....	46
Graf 10: vyhodnocení otázky č. 9.....	47
Graf 11: vyhodnocení otázky č. 10.....	48
Graf 12: vyhodnocení otázky č. 11.....	49
Graf 13: vyhodnocení otázky č. 12.....	50
Graf 14: vyhodnocení otázky č. 15.....	52
Graf 15: vyhodnocení otázky č. 16.....	53
Graf 16: vyhodnocení otázky č. 17.....	54
Graf 17: vyhodnocení otázky č. 18.....	55
Graf 18: vyhodnocení otázky č. 19.....	56
Graf 19: vyhodnocení otázky č. 20.....	57

Seznam obrázků

Obrázek 1 - výhled na město Angra do Heroísmo	29
Obrázek 2 – mapa devíti Azorských ostrovů	32
Obrázek 3 – jeskyně Algar do Carvao	33
Obrázek 4 – jeskyně Algar do Carvao	34
Obrázek 5 – teplota vzduchu na ostrovech	35
Obrázek 6 - Vila de São Seastião, Terceira	65
Obrázek 7 - Rozlehlé travnaté pláně.....	66
Obrázek 8 - Raminho, Terceira	67
Obrázek 9 – Furnas de Enxofre, Terceira	68
Obrázek 10 – „koupaliště“ Biscoutos	69
Obrázek 11 - přírodní koupaliště na ostrově Terceira.....	70

2. Úvod

Udržitelný cestovní ruch je rozvíjející se forma cestovního ruchu. Cestovní ruch hraje velkou roli při rozvoji destinací. Práce je rozdělena do dvou hlavních částí. První část je teoretická a druhá praktická. Teoretická část je zaměřena na geografické předpoklady a jejich rozdělení na přírodní a kulturně-historické a následné rozebrání těchto předpokladů. Dále je v této části rozebírán obecně cestovní ruch s důrazem na udržitelný cestovní ruch.

Tématem bakalářské práce jsou geografické předpoklady rozvoje udržitelného cestovního ruchu ve vybraných evropských destinacích – Azorské ostrovy. Azorských ostrovů je celkem devět a tím největším a nejvíce navštěvovaným je São Miguel. V práci jsou podrobně rozebrány všechny ostrovy Azor, které jsou São Miguel s hlavním městem Ponta Delgada, dále třetí největší Terceira, na kterém se rozkládá hlavní město Angra do Heroísmo, kde se nachází světové kulturní dědictví UNESCO. Dalším ostrovem je Graciosa, Santa Maria, São Jorge, druhý největší ostrov Pico, Faial, Flores a nejmenší Corvo.

V práci jsou také vypsány způsoby, jak lze vycestovat na Azorské ostrovy, či jak cestovat přímo po Azorských ostrovech. Také jsou zjištěné způsoby, kde a jak se lze ubytovat a do jaké autopůjčovny se vydat.

Práce si klade za cíl zhodnotit geografické předpoklady a udržitelnost cestovního ruchu na ostrovech, které jsou turisty nejvíce navštěvovány. Dále si klade za cíl zhodnotit návštěvnost devíti ostrovů a jejich budoucí rozvoj v cestovním ruchu, a především jaké to má dopady na udržitelný cestovní ruch. K naplnění těchto cílů bude využito dotazníkového šetření, kde dotazníky budou vyplňovat lidé, kteří měli možnost navštívit Azorské ostrovy. Dále budou cíle zhodnoceny řízenými rozhovory s delegáty, kteří navštěvují Azorské ostrovy a pracují zde jako průvodci.

Důvod výběru práce

Hlavním důvodem pro výběr tohoto tématu bakalářské práce je autorčin pětiměsíční studijní pobyt v Portugalsku. Během jejího pobytu měla možnost navštívit Azorské ostrovy po dobu pěti dní. Na autorku zapůsobila skoro nedotčená a nádherná krajina, která se na ostrovech vyskytuje. Autorka navštívila třetí největší ostrov Terceira. Ostrov Terceira procestovala skrz na skrz vypůjčeným autem od majitelů domu, kde byla společně s dalšími 4 dívkami ubytovaná.

3. Cíl práce

Cílem práce je zhodnotit geografické předpoklady a rozebrat udržitelnost cestovního ruchu na Azorských ostrovech. Autorka rozebírá nejdříve obecně, co je to udržitelný cestovní ruch a poté se zabývá udržitelným cestovním ruchem přímo na Azorských ostrovech. Výsledkem práce, je shrnutí výsledků, které mají vliv na udržitelný cestovní ruch a zmapování destinací, které jsou nejvíce na Azorských ostrovech navštěvovány. Téma bakalářské práce si autorka vybrala, protože byla na Erasmus pobytu v Portugalsku a procestovala Portugalsko včetně Azorských ostrovů, které ji zaujali ze všeho nejvíce.

3.1. Výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Který z ostrovů Azor je nejvíce navštěvován turisty?

Otázka č. 2: V jakém období navštěvují turisté nejvíce Azorské ostrovy?

Otázka č. 3: Jaké dopady má návštěvnost turistů na udržitelný cestovní ruch na Azorských ostrovech?

Otázka č. 4: Jaké jsou nejdůležitější geografické předpoklady pro Azorské ostrovy?

Otázka č. 5: Jaká jsou konkrétní opatření k udržení udržitelného cestovního ruchu na Azorských ostrovech?

3.2. Metodika zpracování

Azorské ostrovy jsou portugalské souostroví, které leží v Atlantském oceánu a skládá se z devíti ostrovů. Práce se zaměřuje na geografické předpoklady v souvislosti s udržitelným cestovním ruchem. Na základě výsledků z dotazníkového šetření a řízených rozhovorů doporučí, jak udržet zdejší cestovní ruch s ohledem na zachování zdejších přírodních a kulturních zdrojů, které Azorské ostrovy nabízí.

V práci byly vytvořeny výzkumné otázky, které se vztahují na geografické předpoklady, a především na udržitelný cestovní ruch na Azorských ostrovech. Pro praktickou část práce jsou důležité dotazníky, které byly rozdány 30 respondentům, kteří navštívili Azorské ostrovy. Dalším důležitým podkladem je řízený rozhovor s delegátem, který provází na Azorských ostrovech. Pomocí odpovědí na dotazníky je v závěru práce vyhodnocení a doporučení, kterého by se další turisté měli řídit, pokud navštíví Azorské ostrovy.

3.3. Literární rešerše

Práce je opřena o několik knižních a internetových zdrojů. Zde jsou uvedena hlavní díla, ze kterých je v práci čerpáno. Z těchto děl je většina použita v teoretické části práce.

Jedním z hlavních knižních zdrojů je kniha *Geografie udržitelného turismu světa v ekonomických, environmentálních a multikulturních souvislostech: metodologie moderní geografie, sociální a ekonomická geografie turismu a rekreace regionů světa, komparativní geografie a ekonomika: zdroje a možnosti destinací v regionech světa*, od autorů Štyrský a Šípek z roku 2011. Tato kniha pomáhá vymezit geografické předpoklady a jejich rozdělení. Pro vymezení udržitelnosti cestovního ruchu je v práci použit knižní zdroj *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu* od autorky Páskové z roku 2009.

Pro praktickou část je použita kniha od autorů Trousil a Jašíková *Úvod do tvorby odborných prací* z roku 2015.

4. Teoretická část

4.1. Předpoklady obecně

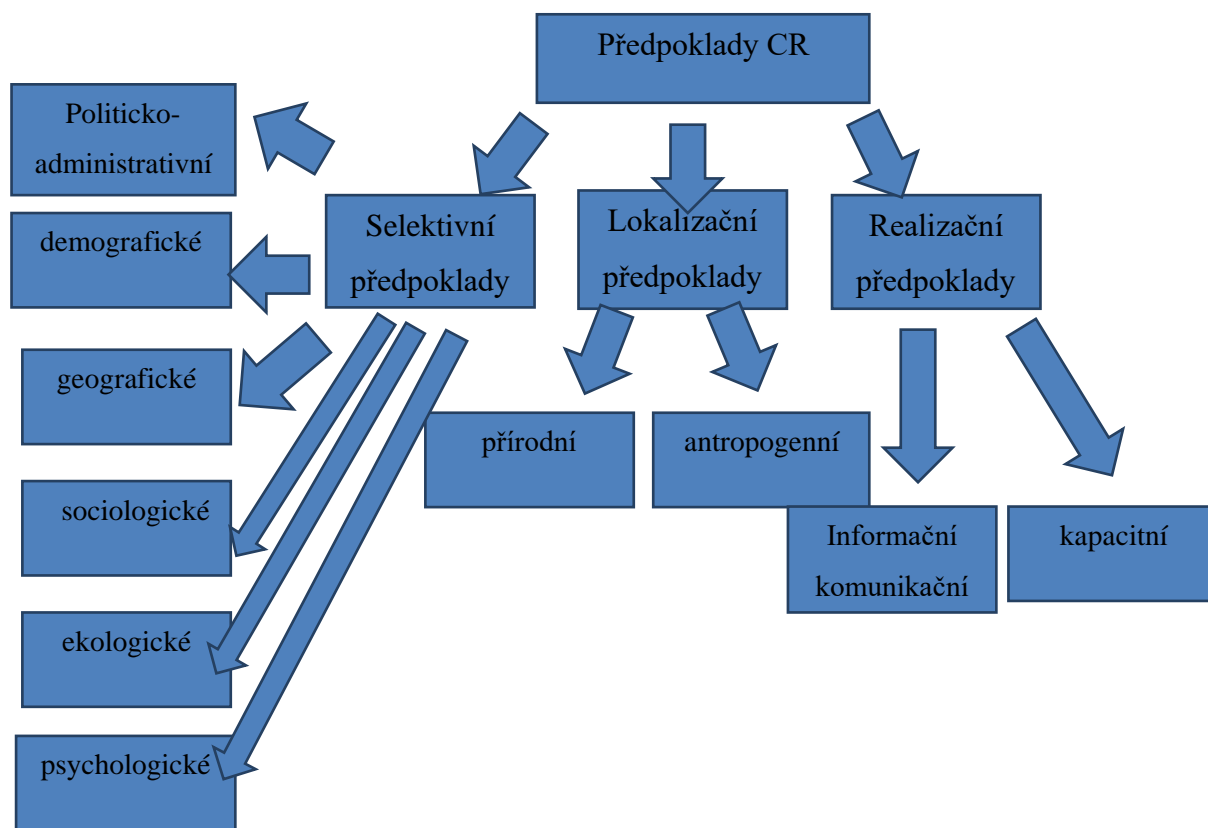
Souhrn přírodních a antropogenních aspektů včetně jejich mnohoúrovňových vazeb, které vytvářejí předpoklady pro realizaci cestovního ruchu. Podle funkčně chorologického členění. Lze je řadit na lokalizační předpoklady CR, selektivní předpoklady CR a realizační předpoklady CR. (Pásková, Zelenka, 2012)

Selektivní předpoklady se dále dělí na politické, demografické, administrativní, urbanizační, sociologické, personální a ekologické). (Pásková, Zelenka, 2012). Hamarneh (2012, s.12) tvrdí, že *„selektivní předpoklady rozvoje turismu lze označit za stimulační a můžeme je charakterizovat jako předpoklady, které stimulují vznik turismu ve funkci poptávky. Vyjadřují způsobilost dané oblasti či země podílet se na turismu aktivně i pasivně a umožňují vybrat ty obyvatele nebo oblasti, které mají nejlepší předpoklady na účast na turismu“*.

Realizační předpoklady se dělí na komunikační a materiálně technické. V jednotlivých místech zajišťují realizaci cestovního ruchu realizační předpoklady a vytváří podmínky pro funkční využití lokalizačních předpokladů. Tyto předpoklady lze rozdělit na suprastrukturu a infrastrukturu. Tím nejdůležitějším bodem u suprastruktury jsou ubytovací zařízení, sektor služeb, a další zařízení vlivná na rozvoj cestovního ruchu v destinaci. Infrastrukturu tvoří poté dopravní infrastruktura v zemi, veřejná doprava a tzv. doprava v klidu (parkovací plochy a odpočívadla). (Pásková, Zelenka, 2012)

Lokalizační předpoklady rozdělujeme na přírodní předpoklady, které se dále dělí na: klimatické poměry, podzemní a povrchové vody, morfologie (vertikální, horizontální), fauna a flóra a na fyzicko-geografické předpoklady, které se dělí: kulturně-historické památky, kulturní zařízení a akce, sportovní a zábavní akce. (Hamarneh, 2012) Tyto předpoklady rozhodují o funkci a využití konkrétní oblasti cestovního ruchu z hlediska kvality a charakteru společenských a kulturně historických služeb a atraktivit, které daná destinace nabízí. Přírodní činitele mají trvalý charakter. V místech, kde se vyskytují příznivé hodnoty více než jednoho přírodního činitele ve spojení se selektivními i realizačními faktory rozvoje CR jsou nejvýznamnější oblasti pro vznik cestovního ruchu. Jako jednou z hlavních podmínek pro realizaci a dobré rozmístění CR jsou klimatické poměry. Pro nejlepší využití CR jsou ve světě dva podnebné

pásky a to mírný a subtropický. Dalším přírodním činitelem, které napomáhá pro vznik CR v určité oblasti je vodstvo – podzemní i povrchové vody. (Hamarneh, 2008)

Graf 1: Předpoklady cestovního ruchu

Zdroj: autorka, upraveno podle Pásková, Zelenka 2012

Jak lze vidět na grafu 1, geografické předpoklady lze rozdělit do několika skupin. Hlavní skupinou jsou tedy selektivní předpoklady, které se dále dělí na politicko-administrativní, demografické, geografické, sociologické, ekologické a psychologické. Další skupinou jsou lokalizační předpoklady, které jsou v práci podrobně rozebrány a dělí se do dvou skupin na přírodní a antropogenní. Poslední skupinou jsou předpoklady realizační, které dělíme na informačně komunikační a kapacitní.

4.1.1. Lokalizační předpoklady cestovního ruchu

Podle Vystoupila, Šauera a Troušila (2015, s. 22) jsou lokalizační předpoklady definovány jako „*předpoklady cestovního ruchu zahrnující přírodní předpoklady (reliéfy, strukturu a přírodní atraktivitu krajiny, klima, vodstvo, flóru, faunu a kvalitu vzduchu) a kulturně historické předpoklady*“. O funkčním využití některé oblasti cestovního ruchu rozhodují lokalizační předpoklady, a to díky kvalitě společenských a kulturně-historických podmínek a atraktivit. Tyto předpoklady jsou vlivným faktorem pro rozvoj cestovního ruchu na daném území. Mohou mít buďto kladný nebo záporný vliv na další rozvoj. (Hamarneh, 2012)

4.1.1.1. Přírodní předpoklady cestovního ruchu

Přírodní předpoklady cestovního ruchu jsou součástí lokalizačních předpokladů cestovního ruchu. Tyto předpoklady v sobě zahrnují krajinu s jejím reliéfem, přírodními útvary a přírodními zdroji. Jako přírodní útvar lze chápat pohoří, roviny, osamělé skalní útvary, skalní města nebo také erozní solitéry, sopky, jeskyně a propasti. (Hamarneh, 2012)

Přírodní potenciál a předpoklady cestovního ruchu jsou základními lokalizačními faktory většiny aktivit cestovního ruchu a rekreace. V rekreačním využití území určují základní funkčně prostorové dimenze či diferenciace. Tyto předpoklady lze rozdělit do dvou základních problémových okruhů. První akcentuje hodnocení dílčích složek přírodního potenciálu. Například MARIOT (1971), KOPŠO A KOL. (1992) a další považují za základní přírodní předpoklady reliéf území, klimatické, hydrologické a biogeografické podmínky. Prostřednictvím syntetizujících charakteristik a ukazatelů lze hodnotit přírodní aktivitu území. (Troušil, Šauer, Vystoupil, 2015)

4.1.1.2. Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu

Kulturně-historické předpoklady se odvíjejí od historie daného území. Do určitého území dokáží tyto kulturně historické památky přilákat velké množství návštěvníků. Společenské či kulturně-historické podmínky uspokojují hlavně poptávku po poučení, zábavě či vzdělání. Tyto předpoklady ve srovnání s přírodními předpoklady jsou svým vznikem druhotné. Vyplývají ze vzniku tvořivé činnosti člověka, ale tuto úlohu ve vztahu k rozvoji turismu zdaleka nemají. Jako největší význam a motivaci lidí k turismu na specifické místo hrají velkou roli kulturně-historické památky. Díky historickým památkám se turisté seznamují s historií, architekturou, technickými památkami a kulturou konkrétních území. Významnou roli pro rozvoj turismu hrají také kulturní akce a kulturní zařízení v dané oblasti. Tyto akce mohou být buďto jednorázové nebo sezónní a tvoří profilující atraktivitu dané oblasti. (Hamarneh, 2012)

4.2. Cestovní ruch

Cestovní ruch v destinacích výrazně roste a lze očekávat další nárůst, který je spojený s hlubokými ekonomickými a politickými příčinami i změnami životního stylu. V současnosti se CR velice mění a rozvíjí a mnohé změny nelze považovat ve vztahu k udržitelnému cestovnímu ruchu za zcela pozitivní či negativní. (Pásková, Zelenka, 2012)

Podle Páskové (2009, s. 21) je „*cestovní ruch je proces, který se týká nejen jeho účastníků, ale také poskytovatelů služeb destinace cestovního ruchu, v nichž je cestovní ruch realizován. Lidé cestují za poznáním, zábavou, rekreací nebo vzděláním*“.

Sociologicky lze cestovní ruch vymezit jako specifickou formu uspokojování lidských potřeb. Jedná se především o potřeby uspokojení, odpočinku, poznání, seberealizace, sebezdokonalování. Z těchto potřeb poté vychází konkrétní formy cestovního ruchu. Cestovní ruchu lze také chápat jako vztah mezi obyvateli a návštěvníky dané destinace. Jako další aspekt je postoj obyvatel k vývoji cestovního ruchu v jejich destinaci, kde žijí. Sociologie cestovního ruchu studuje chování lidí a vzájemné vztahy či vliv na společnost. (Pásková, 2009)

Ve výkladovém slovníku cestovního ruchu je podle Zelenky a Páskové (2012, s. 83) cestovní ruch definován jako: „*komplexní společenský jev, zahrnující aktivity osob cestujících mimo jejich obvyklé prostředí nebo pobývajících v těchto místech ne déle než jeden rok za účelem zábavy, rekreace, vzdělání, pracovní či jiným účelem, i aktivity subjektů poskytujících služby a produkty těmto cestujícím osobám, tedy i provozování zařízení se službami pro tyto cestující osoby včetně*

souhrnu aktivit osob, které tyto služby nabízejí a zajišťují, aktivit spojených s využíváním, rozvojem a ochranou zdrojů pro cestovní ruch, souhrn politických a veřejně správních aktivit (politika CR, propagace cestovního ruchu, regulace CR, mezinárodní spolupráce apod.) a rekreace místní komunity a ekosystémů na uvedené aktivity.“

Cestovní ruch lze definovat jako pohyb osob mimo jejich trvalé bydliště za nejrůznějšími účely. Jedná se o účel zábavy, relaxu nebo také cestování za vzděláním. Lidé cestují na jiné místo, než je jejich trvalé bydliště na dobu kratší, než je jeden kalendářní rok.

4.3. Geografie cestovního ruchu

Štyrský (2015, s. 27) uvádí že: *„geografie již není pouhým popisem Země, ale je to věda, která operuje s dynamicky chápanými informacemi, které používá právě k objasnění vztahů v interakci přírody a společnosti“*. Také lze říct, že jde o vědu, která hledá odpovědi na otázky „kde co je?“ a „proč to tam je?“.

Můžeme tvrdit, že každý člověk si může odpovědět na tyto otázky sám. Pokud se jedná tedy o Azorské ostrovy, autorka si pokládala vždy otázku: „kde se tady vzala tak krásná příroda a proč spousta lidí o té přírodě neví?“ nebo „z jakého důvodu lidé nenavštěvují více Azorské ostrovy?“. Ani autorka netušila, že v Evropě, a ne tak vzdáleno od České republiky se nachází takto dech beroucí příroda. Každé místo bylo jiné a něčím zajímavé. Možná je ale dobře, že lidé zatím nemají zdání o těchto krásných ostrovech. Díky malé návštěvnosti je udržitelný cestovní ruch na ostrovech stále vysoký.

Podle Štyrského a Šípka (2011, s. 10) je geografie *„vědou, která zkoumá zemský povrch a vrstvy hmoty, které jej obklopují v podobě geografické sféry – geosféry. V podmínkách geosféry se rozvíjí život, vzniklo lidstvo, které čerpá z této sféry zdroje potřebné pro svůj život. Geografie má velmi významnou kultivační funkci. Je to vlastně určitý, svým způsobem specifický způsob, jak se dívat na zemi jako celek. Geografie se snaží především pochopit časoprostorové vztahy mezi objekty krajiny. Geografie poskytuje představu o současném dynamickém stavu světa.“*

Jednou z nejmladších disciplín geografie, která má své vědecké počátky ve 30. letech minulého století je geografie cestovního ruchu. Po druhé světové válce byla vytvořena samostatná disciplína geografie. Mezi nejvýznamnější geografů té doby patřil Hans Poser a Peter Mariot. Hans Poser definoval cestovní ruch jako *„lokální nebo územní nahromadění cizinců s přechodným pobytem, které podmiňuje vznik vzájemných vztahů mezi cizinci na straně jedné*

a domácím obyvatelstvem, místem a jeho územím na straně druhé“. Peter Mariot se také pokusil o definici geografie, která zní *„společná aktivita, která podmiňuje přemísťování obyvatelstva do částí krajinné sféry, charakterizovaných interakcemi krajinných prvků, schopnými vyvolat dočasnou změnu místa pobytu“.* (Hamarneh, 2012)

Podle Hamarneh (2012, s. 12) se *„geografie cestovního ruchu zabývá studiem obecných zákonitostí a faktickým rozmístěním turismu. Mezi hlavní problémové okruhy geografie turismu patří:*

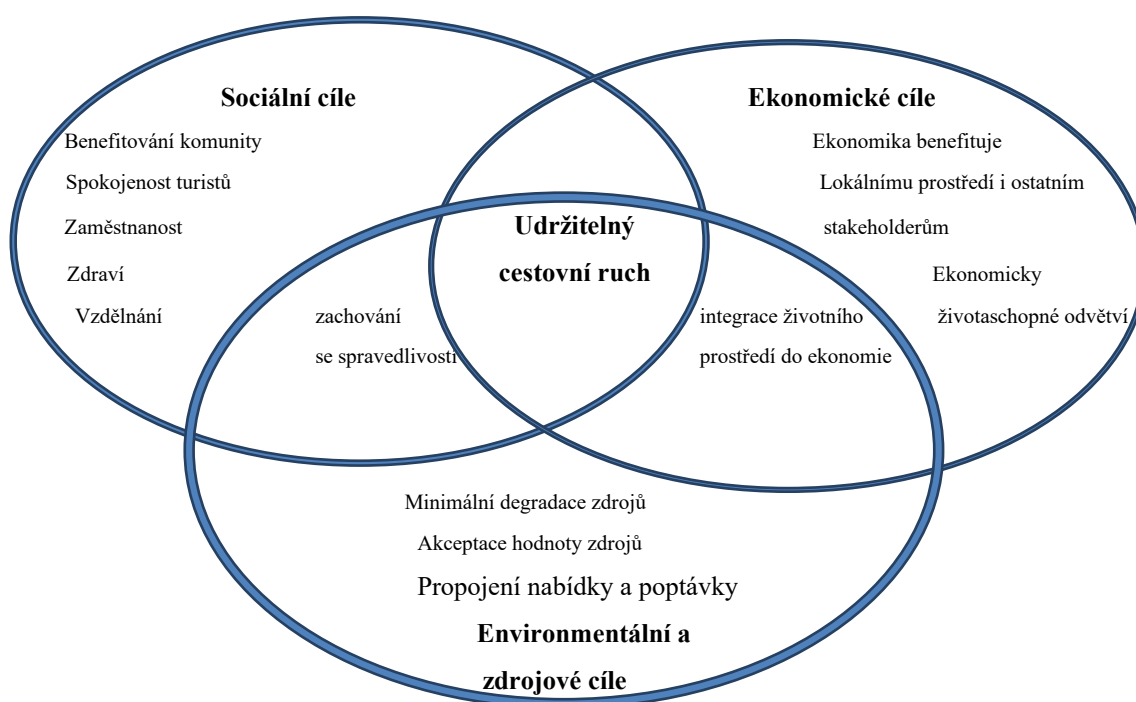
- analýza a hodnocení základních faktorů a podmínek rozvoje turismu
- prostorová analýza turismu
- geografická analýza hlavních typů turismu
- geografické aspekty mezinárodního turismu
- koncepce a prognózy rozvoje turismu a rekreace
- geograficko-kartografické přístupy a metody turismu
- udržitelný rozvoj turismu, hodnocení vlivů cestovního ruchu na geografické prostředí

4.4. Udržitelný cestovní ruch

Dle Palatkové (2014, s. 170) je *„udržitelný rozvoj turismu podle UNWTO současné uspokojení potřeb návštěvníků i rezidentů při ochraně a rozšiřování příležitostí rozvoje do budoucna. Znamená souhrnné řízení všech zdrojů takovým způsobem, aby mohly být uspokojeny ekonomické, sociální a estetické potřeby, avšak při současném zachování kulturní integrity, zásadních ekologických procesů, biologické diverzity a pro život nezbytných systémů.“*

Podle Palatkové (2014) jsou tři základní pilíře udržitelnosti:

1. *udržitelnost fyzického (životního) prostředí (rozvoj turismu je kompatibilní s ekologickými procesy, biologickou diverzitou a biologickými zdroji),*
2. *udržitelnost sociokulturního prostředí (rozvoj turismu zvyšuje kontrolu lidí nad vlastními životy a je kompatibilní s kulturou a hodnotami místních obyvatel, udržuje a posiluje identitu komunity),*
3. *udržitelnost ekonomického prostředí (rozvoj turismu je ekonomicky efektivní a zdroje jsou řízeny tak, aby mohly být ekonomicky efektivně využívány i dalšími generacemi).*

Graf 2: Udržitelný cestovní ruch

Zdroj: autorka, upraveno podle Závodná 2015

Udržitelný cestovní ruch dle Palatkové (2014) charakterizují tři základní rysy

1. *kvalita (kvalita zážitků pro účastníka turismu a zlepšení kvality života místních obyvatel včetně zachování kvality fyzického prostředí destinace),*
2. *kontinuita (zajištění kontinuity přírodních a kulturních zdrojů, na nichž je turismus závislý),*
3. *vyváženost (vyváženost mezi jednotlivými pilíři udržitelnosti a vyváženost mezi potřebami turismu představovaného zejména poskytovateli služeb, potřebami místních obyvatel i návštěvníků destinace).*

Udržitelnost cestovního ruchu je velice důležitá pro zachování památek pro další generace. Lidé by se měli řídit pravidly, které by se měli na určitých místech dodržovat. Díky rostoucímu cestovnímu ruchu je těžší udržet památky ve stavu, ve kterém jsou dnes. Lidé by dle mého názoru měli být poučeni, jak se na některých místech chovat a to pomocí informačních tabulí, umístěných u památek a přírodních atraktivit. A tyto informační tabule vypracovat tak, aby obsahovaly jasná a stručná doporučení, co se zde smí a nesmí dělat a to samozřejmě ve více světových jazycích.

3.5. Udržitelnost a udržitelný rozvoj

Pásková a Zelenka (2012, s. 591) uvádí že: „*udržitelný rozvoj takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a současně nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce.*“ Podle Páskové (2009, s. 27) je „*udržitelný rozvoj regionu, který vzniká synergickým působením externích fyzikálních a chemických toků, vlivem způsobu společenského vývoje, vlivem návštěvníků regionu a harmonickým rozvojem místní komunity s minimalizací všech nežádoucích vlivů na biosféru včetně snížení spotřeby neobnovitelných zdrojů, vytváření vnějších regionálních, národních a mezinárodních podmínek a podpory regulačních a samočisticích vlastností ekosystémů se vznikem sítě ekologické stability v krajině*“.

Udržitelný cestovní ruch pomáhá destinacím, místům, památkám, aby zůstali neporušené a v tom nejlepším stavu pro další generaci. Jelikož v dnešní době cestovní ruch stále roste a vyvíjí se, je nutné dbát na to, aby se naše příroda a památky neničili a zůstaly v tom nejlepším stavu do dalších let.

3.6. Udržitelnost cestovního ruchu

Cestovní ruch se neustále rozvíjí a roste a lze očekávat, že se bude kvalitně rozvíjet i v dalších letech. Je to zapříčiněno změnami životního stylu a ekonomickými a politickými příčinami. Některé změny v cestovním ruchu nelze jednoznačně označit či jsou pozitivní nebo negativní k udržitelnosti cestovního ruchu. Aby byl cestovní ruch i nadále udržitelný je důležité vycházet z přístupů rozvíjení potenciálu území a potřeb zapojení místní komunity. Tato pravidla je samozřejmě nutné dodržovat, aby nepřišla v niveč. Jelikož cestovní ruch stále roste, a toky návštěvníků do destinací jsou čím dál tím vyšší, tak tento fakt nevyhnutelně mění krajinu, přírodu ale i sociální a kulturní prostředí. Tyto dopady, které mají různou intenzitu, mohou vést k vratnosti, či nevratnosti působení, žádoucnost či nežádoucnost, nebo dopady v geograficky různých místech i různé typy dopadů a jejich míru v socio-kulturním prostředí. (Pásková, Zelenka, 2012)

3.6.1. Udržitelný rozvoj regionu cestovního ruchu

Pásková a Zelenka (2012, s. 591) uvádí, že: *„udržitelný rozvoj regionu cestovního ruchu je rozvoj turistického regionu, který je založen na takovém řízení všech zdrojů a aktivit cestovního ruchu, které vede k uspokojení současných i budoucích ekonomických, sociálních a zážitkových potřeb návštěvníků a rezidentů se zachováním kulturní integrity, biodiverzity, procesů a vazeb v ekosystémech a rozvíjení systému životních hodnot návštěvníků i obyvatel regionu.“*

3.6.2. Druhy a formy udržitelného cestovního ruchu

Díky využívání udržitelných forem cestovního ruchu a ozeleňování stávající masové turistiky vede cesta k udržitelnému cestovnímu ruchu. Udržitelné chování turistů v destinacích nemusí zajistit samotná forma nebo druh cestovního ruchu, avšak ke skupině tzv. „zelených“ turistů se může přidat každý účastník cestovního ruchu, který je informován a vzdělán v otázkách o udržitelnosti. (Závodná, 2015)

Zelený cestovní ruch

Zelený cestovní ruch lze rozdělit na ekoturistiku a venkovský cestovní ruch. Všechny formy a druhy udržitelného cestovního ruchu jsou označovány jako zelený cestovní ruch. Turisty v tomto cestovním ruchu označujeme tedy „zelení“ turisté, kteří se dále dělí na tmavě nebo světle zelené. (Závodná, 2015)

Přírodní cestovní ruch

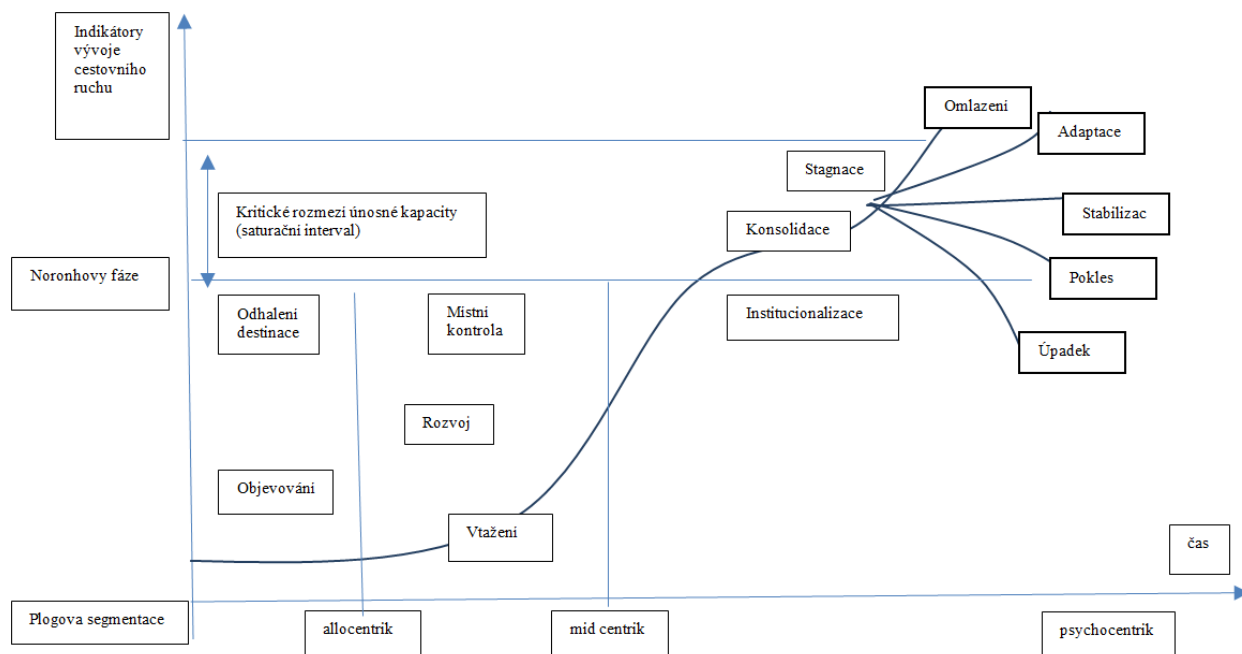
Druh cestovního ruchu, který se uskutečňuje především v přírodních oblastech. (Závodná, 2015) Přírodní cestovní ruch lze rozdělit na bioturismus a geoturismus na základě přírodní rozmanitosti. Motivací geoturismu je poznávání geodiverzity a motivací bioturismu je poznávání biodiverzity. (Štyrský, 2011).

3.7. Dopady cestovního ruchu

Dopady cestovního ruchu jsou sledovány a jsou vytvářeny teoretické rámce. Nejdříve byl výzkum věnován zejména environmentálním dopadům cestovního ruchu. Dále se začaly projevovat dopady na přírodu, krajinu a socio-kulturní a ekonomické dopady. V dnešní době jsou již vymezeny kladné i záporné vlivy cestovního ruchu jak na biosféru, ekosystémy a na lidské společenství. (Zelenka, Těšitel, Pásková, Kušová, 2013)

3.8. Životní cyklus destinace

Životní cyklus destinace lze chápat jako aplikace klasického ekonomického a marketingového modelu životního cyklu produktu na složený produkt destinaci, která je složena z mnoha produktů, které mají jak odlišný průběh, tak i délku životního cyklu. Životní cyklus destinace se začal projevovat již na začátku 19. století. Nejznámější model je Butlerův, který se objevuje v šesti fázích: objevení, vtažení, rozvoj, konsolidace, stagnace a poststagnace. První fáze se týká, jak již sám název napovídá, objevení nové destinace na trhu. Takovou destinaci zprvu navštěvuje jen nízký počet turistů. Ve fázi vtažení je podstatným atributem sezónnost ale také náročnost návštěvníků a díky tomu vzrůstá superstruktura cestovního ruchu. Ve třetí fázi rozvoje dochází k nejvyššímu růstu intenzity cestovního ruchu, který měří nejvyšší počet návštěvníků v hlavní sezóně. Fáze konsolidace zpomaluje růst návštěvnosti a pro destinaci se příjmy z cestovního ruchu stávají nezbytné. Další fází je stagnace, která je velice důležitá a ve které dochází k naplnění počtu návštěvníků a tedy k nasycení únosné kapacity destinace. Naplněním kapacity postupně klesá její atraktivnost. Poslední fáze poststagnace má tři varianty. Nevratný pokles nebo stabilizace jako výsledek promyšleného destinačního managementu se změnou image destinace a postupným zvyšováním její únosné kapacity a následné omlazení jako nový životní cyklus destinace. (Pásková, Zelenka, ,2012)

Graf 3: Životní cyklus destinace

Zdroj: autorka, upraveno podle Pásková, Zelenka 2012

3.9. Cestovní ruch v destinaci

Pásková (2009, s. 26) uvádí: „*destinaci cestovního ruchu jde definovat jako územní celek, který se vyznačuje společným postupem při využívání potenciálu pro rozvoj cestovního ruchu, sdílenou kapacitou území pro tento rozvoj, společným životním cyklem cestovního ruchu a společnými procesy cestovního ruchu. Může jít sice o území, kterému je společný určitý typ potenciálu, této znak ovšem nepředstavuje zásadní či jediné kritérium pro vymezení destinace, neboť jde zejména o důsledek environmentální determinace bez přímé souvislosti s vnitřní integritou vymezovaného území a mírou uzavřenosti destinačních procesů*“.

Destinací lze také nazvat místo, které bylo navštíveno turistou cestovního ruchu. Turisté mohou navštívit pouze některý region, město či místo, nebo je destinací CR celá navštívená země. (Zelenka, Těšitel, Pásková, Kušová, 2007)

Azorské ostrovy bývají také nazývány jako Havaj středního Atlantiku, které jsou plné dobrodružství a tajemství. Na Azorských ostrovech si návštěvníci, ale i místní lidé, zkusí surfování, potápění, kanoe nebo mohou jen pozorovat potápění velryb. Zelená krajina se rozprostírá po všech devíti ostrovech. Na Azorských ostrovech naleznete dvě z patnácti památek UNESCO v Portugalsku.

Na ostrovech panuje klidná atmosféra a místní lidé si zde žijí po svém. Díky nízké hustotě obyvatel si zde připadáte jako v místě, kde se právě zastavil čas. Všude kolem vás je zelená příroda a všudypřítomný klid. Na Azorských ostrovech oproti jiným, které se nachází v Mikronésii tak více prší, a i to je ten důvod, proč jsou tyto ostrovy tak zelné. Ostrovy nabízejí zajímavou kopcovitou krajinu s lesy, stády pasoucích se krav, pastvinami, jezery, sopečnými krátery, ale také termální prameny. (pelipecky.cz, 2019)

Příjezdový cestovní ruch

Pásková a Zelenka (2012, s. 458) uvádí, že „*cestovní ruch do dané země realizovaná obyvateli jiných zemí, jednodenními návštěvníky i turisty. Podle UNWTO aktivity zahraničních návštěvníků v dané destinaci CR pohybujících se mimo jejich obvyklé prostředí a pobývajících zde po dobu ne delší než jeden rok za účelem trávení volného času, podnikatelskými kontakty nebo jiným účelem*“.

3.10. Dopady udržitelného cestovního ruchu

Na Azorských ostrovech nalezneme dvě z patnácti portugalských památek UNESCO. Mezi které patří vinice Pico a staré městečko Angra do Heroísmo na ostrově Terceira. Síť zdejších mořských rezervací a přírodních parků podporuje ochranu životního prostředí. Díky zlepšení leteckého průmyslu jsou ostrovy návštěvníkům přístupnější víc, než kdy dříve. Ve smyslu udržitelného cestovního ruchu mohou jít Azorské ostrovy příkladem dalším destinacím ve smyslu udržitelného cestovního ruchu. Musí se ale pominout fakt, že se na tyto ostrovy cestuje zejména letecky, což není nejekologičtější způsob dopravy. (Viktória, 2019)

3.11. Geografie cestovního ruchu Azorské ostrovy – informační minimum

Azorské ostrovy

Hlavní město	Ponta Delgada
Rozloha	2 333 km ²
Nejvyšší bod	Ponta do Pico (2 351 m. n. m.)
Počet obyvatel	246 772
Jazyk	portugalština
Nadřazený celek	Portugalsko
Vznik	1976
Měna	euro

Podle Hamarnehové (2008, s. 227) jsou: „Azorské ostrovy, nazývané též Jestřábí ostrovy, od pevninského Portugalska vzdáleny 1300 kilometrů. Tvoří je celkem 9 ostrovů, které jsou proslulé svým sopečným původem, různorodou krajinou, plážemi s černým pískem, fascinujícím podvodním světem, bohatou flórou, poklidným rázem života a pohostinnými lidmi. Nejvýznamnější hospodářským centrem Azor je ostrov Terceira, věčně zeleným ostrovem São Miguel, na ostrově Graciosa se nachází spousta mlýnů, ostrov Fail je domovem modrých hortenzií.“

Azorské ostrovy leží v Atlantském oceánu, zhruba 1300 km na západ od portugalské pevniny. Jak autorka již zmínila, tak Azorské ostrovy se skládají z devíti ostrovů, které jsou známé pro svou nádhernou sopečnou krajinu, bohatou flóru a poklidným životem. Azorské ostrovy lákají především výletníky, kteří milují procházky, plachtění, surfování a ty, co se chtějí odpoutat od starostí každodenního života. Mléčné farmy, které se nachází na všech ostrovech, živí místní obyvatelstvo. Dále se živí lovem tučňáků a udržováním styků s pevninským Portugalskem. (Schlecht, 2003)

Azory se dělí na tři hlavní skupiny a rozkládají se v délce 650 kilometrů. Na východ leží největší ostrov São Miguel, na kterém se nachází správní středisko Azor, Ponta Delgada. (Symington, 1998)

Název ostrovů je odvozen od portugalského slova acor = jestřáb, proto se také ostrovům přezdívá jestřábí ostrovy. Objevitelé tak tyto ostrovy nazvali díky velkému množství ptáků, které na ostrově žijí a připomínali jim jestřábi. Ostrovy Azor se řadí k jedněm z nejmladších ostrovů na světě. Jejich vznik spadá do období čtvrtohor a vystupují z podmořského Severoatlantského hřbetu. (Novák, Soukupová, Nováková, 1997)

São Miguel je nejosídlenější a největší ostrov Azor. Má dramatickou a sopečnou krajinu s úrodnými zelenými poli. Ponta Delaga je vhodná pro celodenní výlety, které mohou vést ke kráterovým jezerům a vroucím termálním pramenům. Dále se zde se nachází množství kostelů, klášterů. Dříve byla Ponta Delaga zastávkou mez Novým světem a Evropou. (Symington, 1998)

São Miguel je také označován jako zelený ostrov a je největším ze souostroví. Na tomto ostrově žije zhruba 135 tisíc obyvatel, což je polovina z celého počtu obyvatel, která na tomto souostroví žije. Pravděpodobně největší dominantou ostrova jsou dva masivy sopečného původu. Pico da Vara se nachází na východní části ostrova São Miguel a díky svým 1105 metrům je jeho nejvyšším bodem. (Symington, 1998)

Santa Maria je první ostrov Azor, který byl objeven Portugalci kolem roku 1427. Tento ostrov měří pouze 10 kilometrů a pyšní se rozmanitou krajinou, nádhernými plážemi a také nejteplejším počasím ze všech Azorských ostrovů. V rybářském městečku Anjos je k naleznutí socha připomínající návštěvu Kryštofa Kolumba z roku 1493. (Symington, 1998)

Santa Maria, neboli také známý pod svým názvem žlutý ostrov je nejjižnější a třetí nejmenší ostrov Azor. Na tomto ostrově žije pouze 5500 obyvatel. Celý ostrov je při dobré viditelnosti možné spatřit z nejvyšší hory tohoto ostrova Pico Alto, která měří 587 metrů. Z celého souostroví je tento ostrov nejstarší a občas se mu přezdívá geologické safari. Santa Maria byl objeven portugalskými mořeplavci na počátku 15. století. Tento ostrov je ze všech devíti nejbliž k Evropě a hlavní město se nazývá Vila do Porto. (Trifoni, 2013)

Terceira byl pojmenován podle toho, že byl objeven jako třetí ostrov z Azor. Byl objeven v roce 1427 a je díky zásluze Američanů nejvíce hospodářsky rozvinut. Terceira se proslavila tradicí

běhání býků v ulicích měst, které se zde koná od jara do podzimu. Býk je při této tradiční akci přivázan k lanu, kterou drží skupina lidí, a ostatní lidé se ho přitom snaží vydráždit k běhu ulicí. V dřívějších dobách tato akce sloužila k přesunu býků mezi pastvinami. Dnes se však jedná pouze o tradiční zábavu. Podél pobřeží se rozkládá neúrodná plocha černého čediče a ve vnitrozemí jsou velké zelené pastviny. Nejvíce známé a kosmopolitní město je Agra do Heroísmo, které bylo v roce 1983 prohlášeno za chráněnou památkovou rezervaci UNESCO. Ve zdejších přístavu kotví lodě, které plují mezi Evropou, Amerikou a Afrikou. Na ostrově se rozporstírají zalesněné kopce se zemědělskou půdou. (Symington, 1998)

Ostrov Graciosa je dlouhý pouhých 12 kilometrů a patří k nejkldnějším z ostrovů Azor. Velkou část ostrova zabírají vinice. Největší turistickou atrakcí na ostrově je Furna do Enxofore na jihovýchodě, kde se dá sejít po schodech do sopečného kráteru, kde se nachází na dně obrovská jeskyně s hlubokým sirným jezerem. (Schlecht, 2003)

São Jorge je hornatý ostrov, kde na severu pobřeží jsou strmé útesy svažující se do moře z výšky 480 metrů. Tento ostrov se zrodil liniovou sérií sopečných výbuchů. Tento ostrov má asi 10 tisíc obyvatel. São Jorge je rájem pro pěší turisty, a to díky řadě sopečných vrcholů, seřazených jeden za druhým a kvůli tomu jsou zde krásné panoramatické výhledy. Díky malé návštěvnosti se tento ostrov chlubí nedotčenou krajinou a nádhernou přírodou. V důsledku zemětřesení a lávových proudů zde byla vytvořena úrodná oblast. Pěstují se zde fazole, brambory, kukuřice, pomeranče, káva, banány či jiné tropické ovoce. Ostrov je také proslaven po celém světě díky prosperujícímu mlékárenskému průmyslu, a to zejména ve výrobě sýrů. (Symington, 1998)

Pico se pyšní tím, že se zde nachází nejvyšší vrchol Portugalska, který měří 2 350 metrů. Mnoho lidí jezdí na tento ostrov, aby si vyšplhalo na jeho vrchol, který je v zimě pokryt sněhovou čepicí a jindy je zahalen v oblacích. Na vrchol je celkem náročný výstup, a proto se doporučuje zajít sem s průvodcem. Pokud se chcete vydat na tento vrchol, tak si nejdříve musíte zajistit povolení. Další zajímavostí a lákadlem pro turisty je pozorování velryb, které vychází z minulosti, kdy na ostrově probíhal lov velryb a delfínů. (Symington, 1998)

Faial, neboli modrý ostrov, je jedním z těch nejkrásnějších. Svým tvarem může někomu připomínat nepravidelný pětiúhelník. Na tomto ostrově žije zhruba 15 tisíc obyvatel a je pátým největším ostrovem ležící v centrální skupině. Asi tou největší dominantou a lákadlem pro turisty je město Horta se slavným jachtařským přístavem a bohatým architektonickým dědictvím. Ostrov Faial začal vzkvétat s rozvojem zdejšího přístavu ve městě Horta a je také

známým cílem jachet. Ostrov pokrývá velké množství záhonů hortenzií, které kvetou od června do července. (Symington, 1998)

Flores, nebo také romantický ostrov květin, byl osídlen až od 16. století, kvůli častým bouřkám. Ostrov byl pojmenován díky svému množství květin, které na ostrově lze najít. Ostrov je vhodný pro milovníky pěší turistiky. (Symington, 1998)

Corvo je nejmenší ostrov Azor. Na tomto ostrově je k nalezení pouze jedna osada, Vila Nova. Tento ráj je pokažen jen dvěma taxíky a jedním policistou. (Symington, 1998)

Obrázek 1 - výhled na město Angra do Heroísmo

Zdroj: Kudelková 2018

Na fotografii je znázorněný výhled na hlavní město ostrovu Terceira Angra do Heroísmo.

3.11.1. Potenciál Azorských ostrovů

Azorské ostrovy jsou navštěvovány zejména díky jejich nádherné přírodě a klidnému prostředí. Ostrov São Miguel má asi ze všech devíti ostrovů největší potenciál cestovního ruchu. Tento ostrov je největší a také nejvíce osídlený. Město Ponta Delgada je správním střediskem a je zde k nalezení mnoha pamětihodností. Ostrov je vhodný pro celodenní výlety, které vedou především k pobřeží či kráterovým jezerům nebo také termálním pramenům. Vlhkost na tomto ostrově kladně přispívá k růstu bujné vegetace. Nejatraktivnější výlet po tomto ostrově je jednoznačně okružní jízda ostrovem s návštěvou zdejšího kráterového jezera Lagoa de Fogo

neboli také nazýváno Ohnivé jezero. Toto jezero vzniklo v roce 1563 sopečnou erupcí a je zde nádherný výhled na moře a okolní hory. (zivotnacestach.cz, 2015)

Zajímavá místa na ostrově São Miguel je především Sado Cidades, nebo také nazýváno sedm měst. Nachází se zde nádherné jezero modrozelené barvy, které je rozděleno do dvou částí. Dále městečko Mosteiros, kde je k vidění nádherná pláž a krásná přírodní jezera. Za vidění rozhodně stojí také jezero Lagoa do Fogo, které se nachází v samotném srdci ostrova. Zajímavostí je, že se zde nachází jediná evropská plantáž čaje, Porto Formoso. Mírné podnebí, které zde panuje, podporuje růst tropických plodin. Díky velkému množství plantáží je zde k vidění mnoho výroben a prodejen doplněných o ochutnávku čaje, které je možné navštívit. (zivotnacestach.cz, 2015)

3.11.2. Ubytování na Azorských ostrovech

Ubytovat se na Azorských ostrovech lze několika způsoby. Přes internet je možné využít internetového prostředníka například booking.com. Jinou možností je pronájem pokoje, či celého domu a to například přes aplikaci airbnb. Na Azorských ostrovech se nenachází velké množství hotelů. Z tohoto důvodu turisté využívají spíše ubytování prostřednictvím guest housů nebo bed and breakfast a většinou se jedná o ubytování u místních rodin. Další možností je také pracovní pobyt u nejrůznějších eco farmem, které nabízejí pobyt pro dobrovolníky. Mezi ostatní možnosti ubytování na ostrovech patří například kempy. Cestovatele jistě potěší, že ceny za ubytování nejsou vysoké, jako na jiných evropských ostrovech. (Kejml, 2015)

3.11.3. Doprava na Azorských ostrovech

Azorské ostrovy se nachází dvě hodiny letu z hlavního města Portugalska, Lisabon. Na ostrovy je možné se dostat z více evropských měst, jako například z Bruselu, Londýna nebo také z německého Frankfurtu. Z České republiky bohužel nelítají žádné přímé lety.

Mezinárodní letiště se nacházejí pouze na ostrovech Terceira, São Miguel a Faial. Mezi všemi devíti ostrovy poté zařizuje lety místní letecká společnost SATA. V létě poté zajišťují několikrát týdně přepravu trajekty, avšak na tento typ dopravy má velký vliv aktuální situace počasí. Mezi ostrovy Flores a Corvo využívají turisté i místní lodí dopravy. Autobusová doprava na ostrovech slouží především pro místní obyvatele. Pro turisty je výhodnější si během pobytu na Azorských ostrovech pronajmout auto, protože autobusová doprava pro ně nemá význam. Autopůjčovny aut lze nalézt na všech ostrovech kromě Corva. (Symington, 1998)

Lodní přepravu zajišťují dvě lodní společnosti a to Atlanticonline a Transmaçor. Lodní spoje jsou v provozu pouze od dubna nebo května. V zimních měsících se jinak, než letecky na další ostrovy není možné dopravit. Pro turisty je nejlepší dopravou po ostrovech zapůjčené auto. Na ostrovech působí jak mezinárodní autopůjčovny, tak i místní autopůjčovna Ilha Verde. Hodně turistů také využívá stopařskou dopravu, jelikož místní lidé zastavují turistům velice rádi. (Babka, 2012)

Ostrov São Miguel, nebo také můžeme nazývat tento ostrov „zelený“ ostrov, je pravděpodobně jeden z nejnavštěvovanějších na Azorech. Ročně tento ostrov navštíví zhruba 125 tisíc turistů. Mezinárodní letiště se nachází 6 kilometrů západně od města Ponta Delgada. Na tomto ostrově je také k nalezení přístav. (Babka, 2012)

Ostrov Santa Maria není až tak moc populární pro turisty jako například São Miguel nebo Terceira. Tento ostrov navštíví zhruba 6 tisíc turistů za rok. Terceira je druhým nejnavštěvovanějším ostrovem Azor. Ročně ho navštíví kolem 60 tisíc turistů. Nachází se zde 3 kilometry severo-východně od Praia do Vitória mezinárodní letiště. Nejmenší ostrov Corvo navštíví ročně pouze 370 turistů. (Babka, 2012)

Z největšího ostrova São Miguel jezdí trajekt na nedaleké ostrovy několikrát týdně. Například z Ponta Delgady do Praia da Vitória jezdí třikrát do týdne a plavba trvá 4 hodin 30 minut. Tuto trasu zajišťuje v současnosti pouze jedna trajektová společnost, Atlanticoline. Doba a frekvence plavby se liší podle sezóny. Z ostrova São Miguel se dá dostat na všechny Azorské ostrovy, například na ostrov Faial s přístavním městem Horta, je trajektová trasa 13 hodin a 45 minut dlouhá a na této trase jezdí trajekt 3krát do týdne. (Directferries, 2020)

Z ostrova Flores se dostanete pouze na dva další Azorské ostrovy, a to na Faial a Corvo. Z ostrova São Jorge jsou také pouze plavby na dva další ostrovy, a to na Pico a Graciosa. Tyto trajektové plavby jsou přístupné 3krát do týdne. (Directferries, 2020)

Z ostrova Santa Maria je dostupná pouze jedna trasa, a to na ostrov São Miguel. Plavby jsou uskutečňovány 4krát do týdne. (Directferries, 2020)

Obrázek 2 – mapa devíti Azorských ostrovů

Zdroj: Daubner 2018

3.12. Aplikace udržitelného cestovního ruchu na Azorských ostrovech

Mezi současné problémy cestovního ruchu patří především overturismus. Jsou to především problémy, které trápí život lidí v mnoha oblastech Evropy, Azorské ostrovy k nim, zas tolik nepatří, ale během několika let se to změní, díky tomu, že jsou Azorské ostrovy více navštěvované, než tomu bylo dříve. Nejnavštěvovanější z devíti ostrovů je rozhodně ten největší, São Miguel.

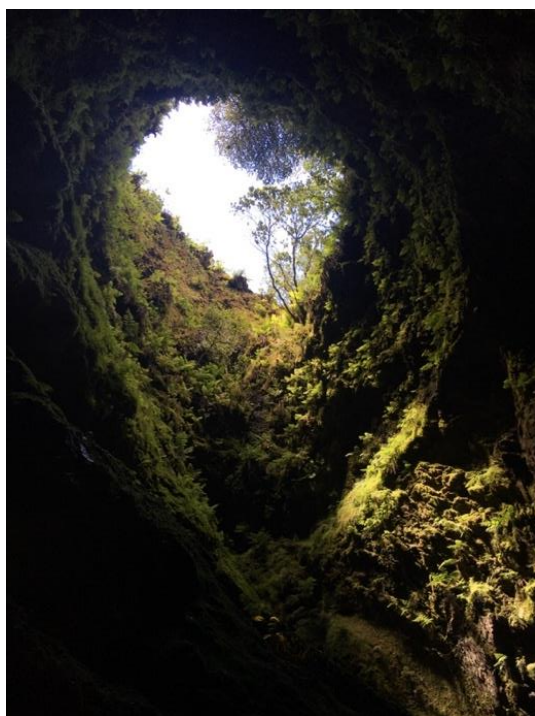
Aby došlo k zamezení a zvýšení overturismu na Azorských ostrovech, především na nejnavštěvovanějším z nich São Miguel, měly by se vytvořit opatření, které tyto problémy zamezí a stimuluje. Například v nejnavštěvovanějších oblastech na ostrově by být zdraženy některé vstupy, jelikož jak je známo tak Portugalsko ani Azorské ostrovy nepatří k nejdražším turistickým destinacím. Dalším opatřením, které by bylo možné zavést, je omezení vstupů na některá místa a tím snížit počet návštěvníků za den či hodinu.

4. Praktická část

4.1. Charakteristika destinace – informační minimum

Azorské ostrovy začínají být nazývány Havaj středního Atlantiku. Azorských ostrovů je celkem devět, leží v Atlantském oceánu a patří k Portugalsku. Azorské ostrovy jsou známé pro svou nádhernou sopečnou krajinu, bohatou flóru a poklidným životem. Azory lákají turisty, kteří milují krásnou přírodu, procházky a oceán. Název je odvozen od portugalského slova Acor = jestřáb, proto se jim také říká jestřábí ostrovy. (Novák, Soukupová, Nováková, 1997)

Nalezneme zde několik útesů, ze kterých je nádherný výhled na oceán, dlouhé písčité pláže či jeskyně, bazény vytvořené z kamenů, nebo sopky, které jsou naplněné vodou z oceánu. Pro milovníky jídla se ve městech nachází několik kaváren či restaurací, kde máte možnost ochutnat portugalské speciality.

Obrázek 3 – jeskyně Algar do Carvão

Zdroj: Kudelková 2018

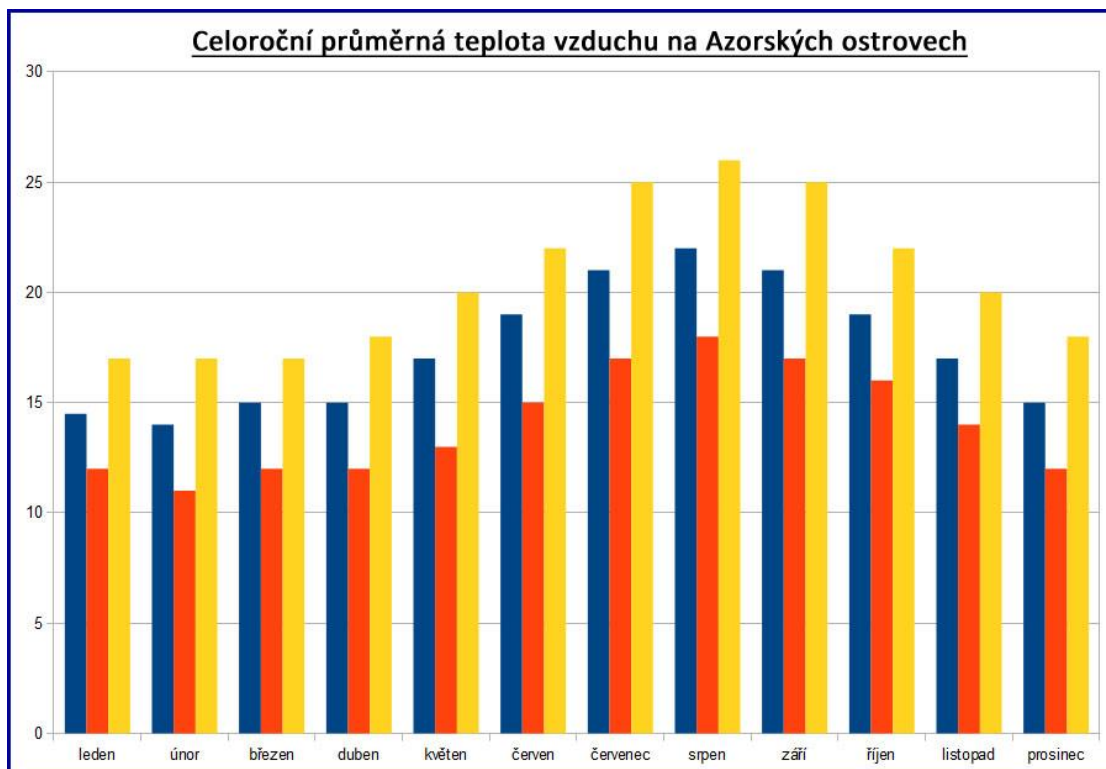

Obrázek 4 – jeskyně Algar do Carvao

Zdroj: Kudelková 2018

Autorka měla možnost navštívit největší vulkánovou jeskyni na ostrově Terceira. Bývalá sopka se jmenuje Algar do Carvao a je hluboká zhruba 100 metrů. Její erupce se odehrála před 3 tisíci lety. Tato jeskyně je světový unikát, protože lidé se mohou dostat až k samotnému srdci vulkánu. Nacházejí se zde také nejhlubší chodby na celém světě.

Na Azorských ostrovech se střetává studený mořský proud od Severní Ameriky s teplým proudem z tropických oblastí. Tato anticyklona zásadně ovlivňuje počasí západní Evropy, a proto se na ostrovech nachází několik meteorologických observatoří, které jsou spojeny podmořským kabelem s observatoří v Paříži. Ne nadarmo se říká, že jde během jednoho dne na Azorských ostrovech zažít čtvero ročních období. Počasí zde je velice proměnlivé, významné jsou srážky především ve vyšších polohách. Teploty jsou po celý rok mírné. Průměrná zimní teplota je 14 stupňů a letní 23 stupňů. Azorská vegetace je velmi různorodá díky vlhkosti, zeměpisné šířce a sopečné půdě. Symbolem ostrovů je hortenzie. (Novák, Nováková, Soukupová, 1997)

Obrázek 5 – teplota vzduchu na ostrovech

Zdroj: azores.climtemps, 2014

Prvními osadníky byli portugalští bezzemci, maurští zajatci a Vlámové. V 19. století se na Faialu a na ostrově São Miguel usadilo několik amerických rodin. Počet obyvatel se od roku 1960 snížil na dnešních 246 772. Každá generace z Azorských ostrovů zaznamenává silný emigrační proud. V 17. století směřoval tento proud zejména do Brazílie, později do USA. (Novák, Nováková, Soukupová, 1997)

Azorské ostrovy se nachází v historii od 14 století jako ostrovy fantastických obrysů. V roce 1427 byla díky expedici Jindřicha Mořeplavce objevena Santa Maria. Po ní byly postupně objevované další ostrovy a také začali být obydlované a kolonizované. V 19. století se staly Azorské ostrovy dějištěm zápasů mezi přívrženci konstituční a absolutistické monarchie. Díky pěstování barvířských rostlin zaznamenaly některé ostrovy rychlý ekonomický vzestup. Výhodou a dobrou prosperitou těchto ostrovů byla jejich poloha mezi Evropou a Amerikou. Koncem 19. století se stal ostrov Faial důležitým uzlem mezikontinentálního kabelového spojení. (Novák, Nováková, Soukupová, 1997)

4.2. Udržitelnost a udržitelný cestovní ruch na Azorských ostrovech

Většina lidí o Azorských ostrovech ví pouze jen zřídka či dokonce vůbec, a to má příznivý dopad na ekologickou udržitelnost destinace. Evropská komise Quality Coast prohlásila v posledních letech tuto destinaci za nejlepší destinaci v ekologické turistice světa. Tato destinace od organizace dostala Platinovou cenu, což je nejvyšší možné ocenění této organizace. Pouze 5% z ostrovů jsou zastavěná plocha a zbytek ostrovů pokrývá nádherná mozaika chráněných míst a mořských rezervací. Na ostrovech se vyskytuje přes 30 chráněných pláží. Světové kulturní dědictví UNESCO dokonce uznalo tři z ostrovů (Corvo, Graciosa a Flores) jako biosféry.

Lidé do destinace jezdí také díky pozorování velryb a delfinů, jelikož souostroví je domovem pro třetinu druhů kytovců na světě. Organizované výlety právě na pozorování těchto kytovců se konají především z velkých ostrovů a vydávají se na určitou vzdálenost, aby bylo bezpečné pro kytovce je pozorovat. Kodex chování pro tuto oblast uvádí i jak velká skupina se může na projížďku vydat.

4.3. Geografické předpoklady

4.3.1. Přírodní předpoklady cestovního ruchu

Reliéf

Nejvyšší hora ze všech devíti ostrovů se nazývá Pico podle ostrova, na kterém se hora nachází. Špička této hory je díky své výšce, která dosahuje 2351 metrů, skoro pořád zahalena do mraků. O tomto mladém vulkáně se říká, že je to jedna z nejkrásnějších sopek světa. Pod sopkou místní lidé pěstují víno či pomeranče v sadech, které chrání zídky vytvořené z lávového kamene. Říká se, že sopečný popel je jedním z nejlepších hnojiv, a proto se těmto plodinám velice dobře daří.

Fauna a flóra

O ochranu ekosystémů, přírodních rezervací, chráněných krajinných oblastí a parků se intenzivně stará místní vláda. Nádherná příroda, která pokrývá většinou část Azorských ostrovů, se skládá z 60 druhů endemických rostlin, vřesů, cedrů, divoké révy a třešně. Pokud jde o květiny, na ostrovech jsou k vidění především hortenzie, ibišky, rododendrony, azalky a kamélie. Nejen květiny ale také čajovníkové a tabákové plantáže jsou zde k vidění. Delfíny a velryby skrývá azorský vodní svět, mnoho lidí sem jezdí právě za tímto dobrodružstvím. Králíci a ježci, kteří byli převezeni námořníky již v minulosti, se skrývají v divoké fauně. Na ostrov je zakázáno vozit jakékoliv květiny či živočichy z jiných zemí z důvodu, že zde nenalezneme žádné nebezpečné živočichy, např. hady. (Anonymus, 2014)

Vodstvo

Jak již bylo zmíněno, Azorské ostrovy se rozprostírají v Atlantském oceánu mezi Amerikou a Evropou. Na ostrovech se nachází mnoho jezer jako například Lago de Fogo, nebo českým názvem Ohnivé jezero, na ostrově São Miguel. Toto jezero vzniklo sopečnou erupcí.

Klima

Klimatické podmínky na ostrovech jsou velice nestálé vlivem Gofského proudu. Za den se počasí může měnit i několikrát. Krásný slunečný den se může během chvíle změnit v nepříznivý déšť. Klima ovlivňuje především Atlantský oceán. Teploty jsou po celý rok mírné a výkyvy během roku malé. Pokud lidé vyhledávají teplé moře a tropická vedra, tak na Azorských ostrovech je rozhodně nenajdou. Azory jsou vhodné spíše pro dovolenou zaměřenou na pěší turistiku než tu plážovou. V letních měsících jsou teploty na ostrovech přibližně 23 °C. Zima je na ostrovech ze všech ročních období nejdeštivější a teploty se pohybují kolem 14°C. Teplota vody v moři je kolem 16°C do 20°C, proto lidé vyhledávají koupání v teplých pramenech, kterých najdete na Azorech mnoho.

4.3.2. Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu

Kulturně-historické předpoklady cestovního ruchu nemají zas až tak velký význam jako přírodní předpoklady. Hrají tedy sekundární roli a mají spíše doplňkovou funkci k atraktivitám přírodního charakteru. Sopečný původ ostrova dodává místním budovám jedinečný nádech. Budovy jsou většinou postaveny z lávového kamene tmavé barvy, která nepůsobí nikterak smutně ba naopak vesele díky bílým okenním rámcům. Celkový dojem ostrovů zajišťují

pestrobarevné květiny, které jsou k nalezení snad na každém rohu. Za malebnými městečky se rozprostírá nádherná příroda s rozsáhlými vinicemi.

4.3.3. Lokalizace památek

historické památky

- centrum města Angra do Heroísmo (seznam UNESCO)
- náměstí Praça de São Cosmo e Daimão

architektonické památky

- pevnosti Forte de São Sebastião a Fortaleza de São João Baptista na ostrově Terceira
- kostel São Sebastião na ostrově São Miguel

soubory různých památek

- přírodní památka Caldeira Velha na ostrově São Miguel
- vinařská kulturní krajina na ostrově Pico (seznam UNESCO)
- muzeum velrybářství na ostrově Pico – zde se lidé dozvědí o dřívějším lovu velryb. Nyní jsou velryby chráněné, proto výstroj na lovení je k vidění pouze v muzeu

4.3.4. Společenské předpoklady

- společenské události - *Festa Senhor Santo Cristo dos Milagres* (pátá neděle po Velikonocích) ve městě Ponta Delgada na ostrově São Miguel - jedna z největších náboženských slavností Azorských ostrovů, během které městem prochází procesí se sochou Ježíše Krista
- sportovní události - *Semana do Mar (Týden moře)* (srpen), ostrov Faial - vodní sporty a kulturní akce
- další zábavní akce - *esta do Senhor Santo Cristo dos Milagres* (začátek srpna), ostrov Graciosa - závody lodí, býčí zápasy
- zdejší kuchyně – vytváření přírodního papiňáku, který je zasazen v zemi a využívá pozemní teplo, který vytvoří za 6 hodin bez elektriny a plynu místní specialitu zvanou

„Kozído“. Specialita je z vepřového, hovězího a kuřecího masa společně smíchaná s kořenovou zeleninou, brambory a zelím.

Čajové plantáže – na ostrově São Miguel se nachází jediná čajová plantáž v celé Evropě

Lihoviny – místní z vína podle starých receptur pálí lihovinu, která je podobná italské grapě

Vytváří likér z ananasu, který zraje ve skleníkách

4.4. Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření probíhalo pomocí internetového dotazníku na stránce www.surveymonkey.com. Tohoto šetření se účastnili lidé, kteří navštívili alespoň jednu Azorské ostrovy. Na dotazník ohledně geografického předpokladu rozvoje udržitelného cestovního ruchu na Azorských ostrovech odpovědělo 30 respondentů. Tato metoda dotazníkového šetření umožňuje oslovit velké množství respondentů během krátkého času.

Dotazníkové šetření probíhalo od začátku ledna do konce února 2020. V dotazníkovém šetření bylo 20 jednoduchých otázek, které se zaměřovali na destinaci Azorské ostrovy. Většina otázek v dotazníku byla uzavřenou formou, tedy respondent musel vybírat z předem vytvořených odpovědí. Pokud žádná z již vytvořených odpovědí nebyla pro respondenta vhodná, měl možnost zvolit políčko jiné a napsat svoji vlastní odpověď. Dvě z otázek byli otevřenou formou a respondenti zde mohli vypsát místa a města, které během svého pobytu na Azorských ostrovech navštívili. Dotazníkové šetření bylo zcela anonymní a bylo sdíleno na facebookové stránce pro cestovatele na Azorské ostrovy.

První tři otázky se zaměřovali na poznání samotného respondenta, tedy pokud je respondent muž nebo žena a v jaké věkové skupině se nachází. Hlavní část dotazníku se zaměřovala výhradně na cestovní ruch v destinaci, a jak respondenti vnímají udržitelnost na Azorských ostrovech. Dotazník byl stanovený tak, aby bylo dosaženo stanovených cílů pro dokončení této práce a zodpovězení všech výzkumných otázek.

Dotazníkové šetření bylo po ukončení vyhodnoceno pomocí grafů a byly dosaženy výsledky, které vedly k vytvoření určitého závěru.

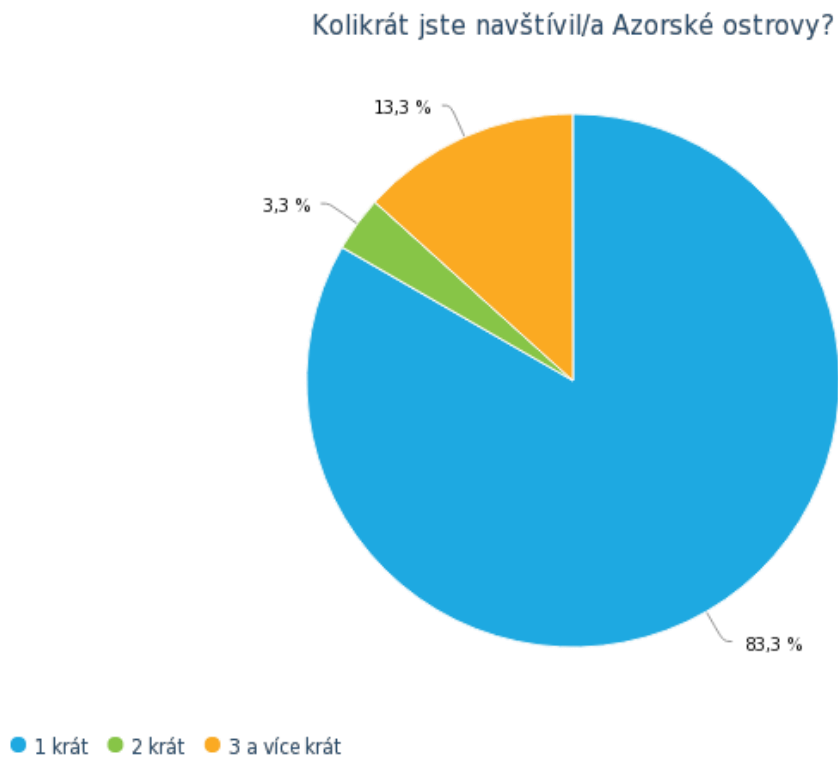
Charakteristika respondentů

Na dotazník ohledně geografických předpokladů a rozvoje udržitelného cestovního ruchu na Azorských ostrovech odpovídalo 20 žen a 10 mužů. Vyhodnocením bylo také zjištěno, že velká většina, a to přes 83%, patří do věkové kategorie 19-30 let. Do výzkumu se také zapojili tři lidé, kteří označili, že patří do věkové skupiny 31-40 let. Nejmenší zastoupení, pouhých 6,7%, v dotazníkovém šetření měli poté lidé, kterým je více než 41 let.

Zpracování výsledků

Dotazníkové šetření bylo určeno pouze lidem, kteří opravdu Azorské ostrovy navštívili a strávili tu minimálně jeden den. První dvě otázky v dotazníku zjišťovaly pohlaví a věkovou kategorii respondentů. Zbývajících 18 otázek bylo zaměřeno na cestování po Azorských ostrovech, ubytování, které lidé využili a udržitelný cestovní ruch v destinaci. V dotazníku se také objevila otázka, jestli návštěvníci ostrovů vnímají ostrovy jako turisticky přetíženou, nebo zde převyšuje udržitelný cestovní ruch.

Návštěvnost

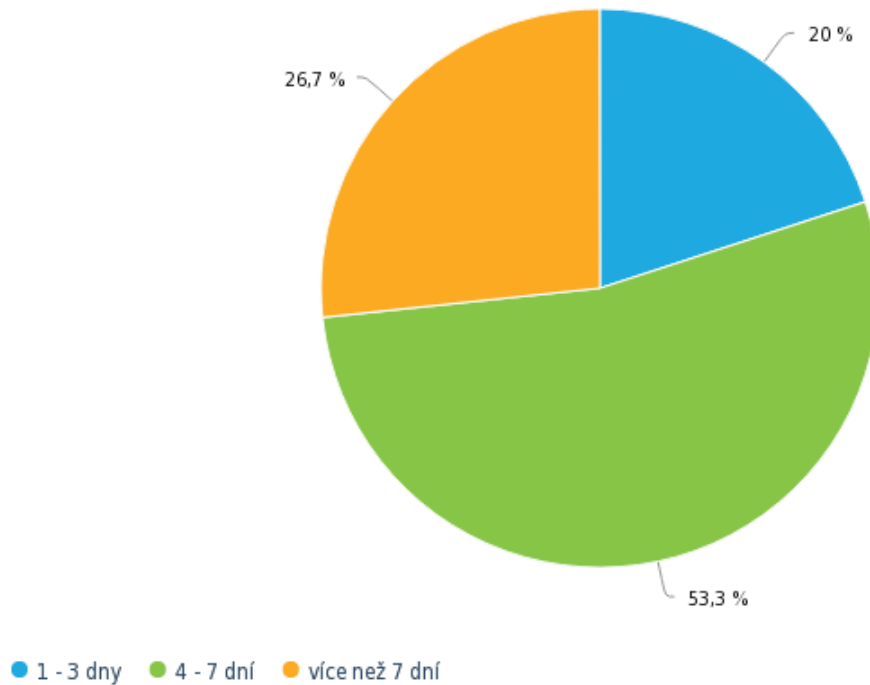
Graf 4: vyhodnocení otázky č. 3

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 3 měla za úkol zjistit, kolikrát dotazovaný navštívil během svého života Azorské ostrovy. Více než polovina respondentů, přesněji 25 dotázaných, navštívilo Azorské ostrovy pouze jednou. Další čtyři respondenti v dotazníkovém šetření uvedli, že navštívili Azory více než 3krát. A zbylý jeden dotazovaný navštívil destinaci dvakrát. Za příčinu malé návštěvnosti těchto ostrovů mohou být vysoké finanční náklady, které musí turisté vynaložit při cestování na Azorské ostrovy.

Délka pobytu

Kolik dní jste na Azorských ostrovech strávil/a?

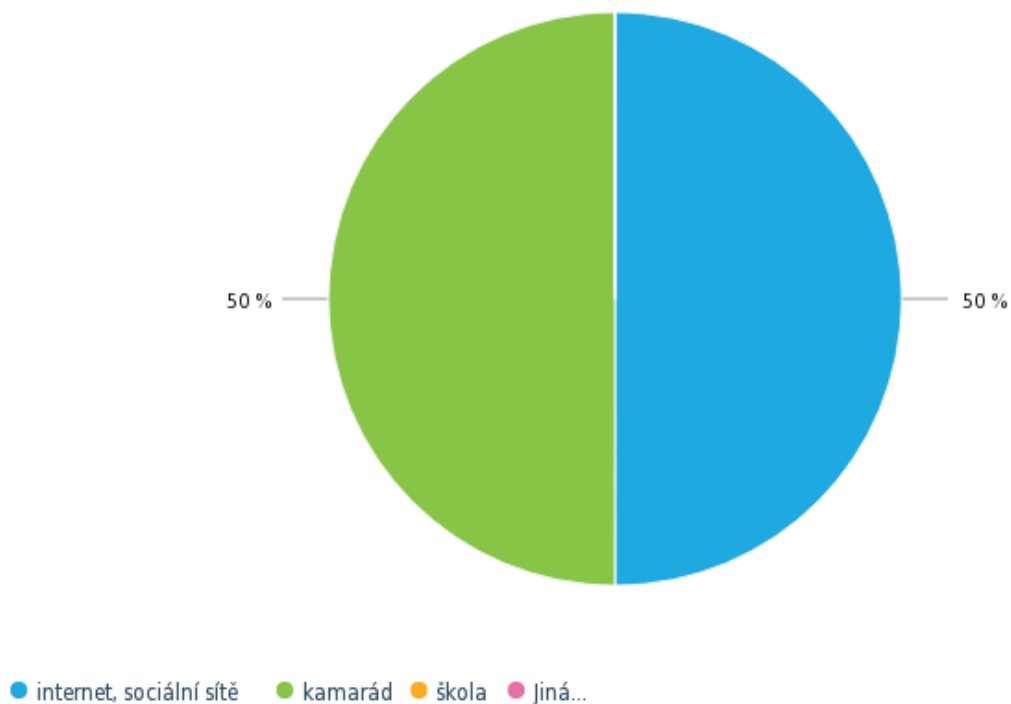
Graf 5: vyhodnocení otázky č. 4

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 4 měla zjistit, kolik dní přibližně stráví návštěvníci Azorských ostrovech. Více než polovině dotazovaných stačilo na poznání Azorských ostrovů 4-7 dní. Další polovina respondentů odpovědělo, že na Azorských ostrovech strávila více než týden. Pouhým 20% respondentů stačilo navštívit Azory na pouhých 1-3 dnů.

Informace o destinaci

Odkud jste se dozvěděl/a o destinaci Azorské ostrovy?

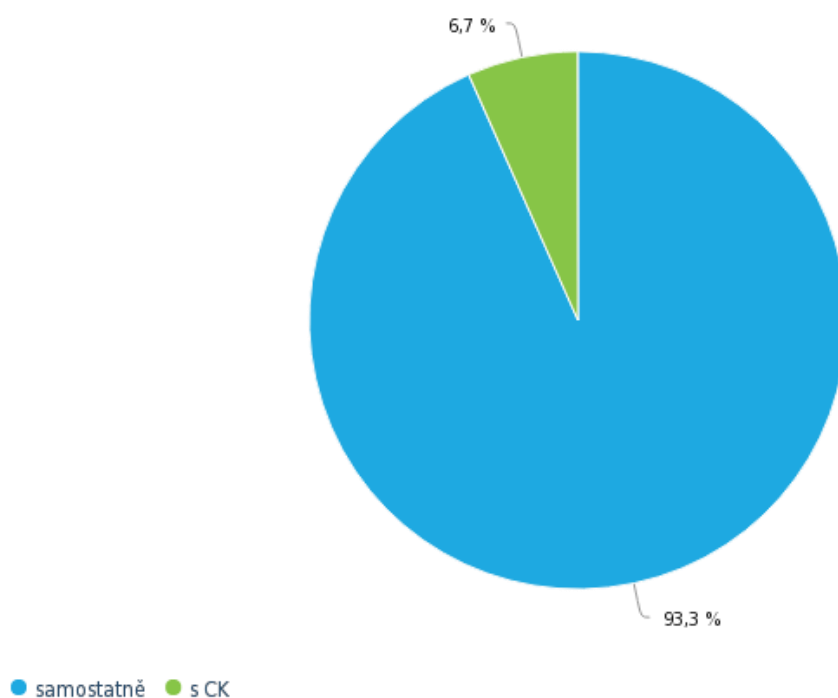
Graf 6: vyhodnocení otázky č. 5

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 5 se zabývala, kde se lidé dozvěděli o destinaci Azorské ostrovy, jelikož destinace není v dnešní době zas až tak populární. Tato otázka vyšla přesně 50 na 50. Polovina z dotazovaných odpověděla, že se o destinaci dozvěděli pomocí internetu či sociálních sítí. Druhá polovina dotazovaných odpověděla, že znalost o destinaci mají od svých kamarádů. V této otázce byla také možnost vybrat odpověď, že lidé znají destinaci ze školy, bohužel nikdo tuto variantu nevybral.

Druh cestování

Cestoval/a jste samostatně nebo s cestovní kanceláří?

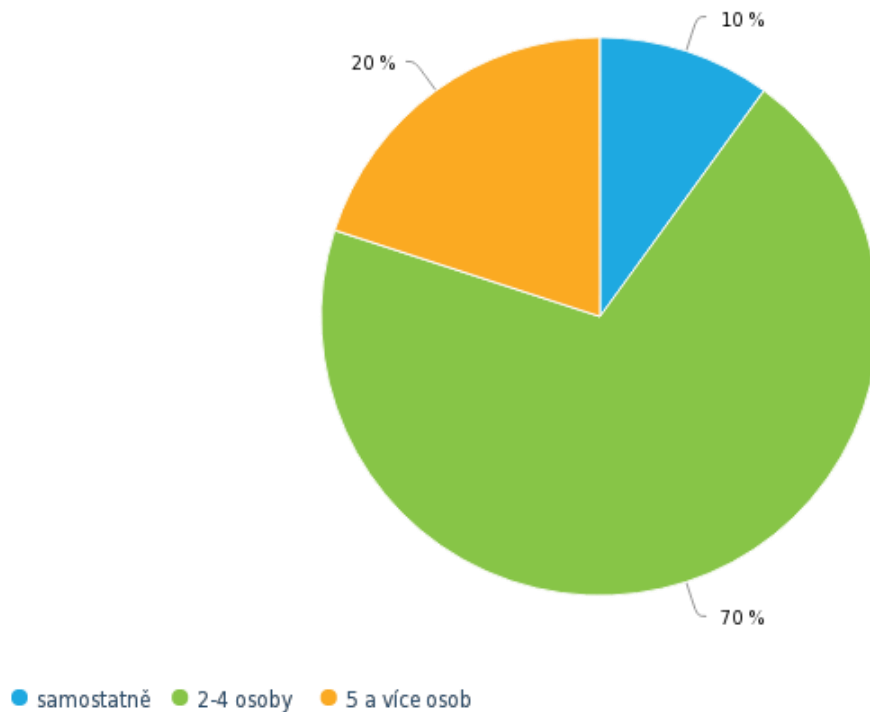
Graf 7: vyhodnocení otázky č. 6

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 6 byla zaměřená na cestování samostatně, nebo za využití již předem vytvořených zájezdů od cestovních kanceláří na Azorské ostrovy. Téměř všichni respondenti, tedy více než 93%, odpovědělo, že zájezd na Azorské ostrovy si vytvořili samostatně, bez použití předem připravených zájezdů od cestovních kanceláří. Pouze 6,7% z dotazovaných odpovědělo, že ke svému cestování na Azorské ostrovy využili nabídky od cestovní kanceláře. Sama autorka práce navštívila ostrovy samostatně, bez předem připraveného zájezdu od CK.

Spolucestovatelé

V jak velké skupině jste cestoval/a na Azorské ostrovy?

Graf 8: vyhodnocení otázky č. 7

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 7 byla uzavřená a dotazovaní mohli zvolit ze třech různých odpovědí. Pokud se jedná o cestování ve skupinách či samostatně, tak převyšuje cestování ve větších skupinách. Pouze tři dotázaní cestovali do destinace samostatně. Většina z dotazovaných, tedy 70%, cestovala ve skupince 2-4 osoby a 6 lidí cestovalo ještě ve větší skupině, než je 5 lidí.

Účel cesty

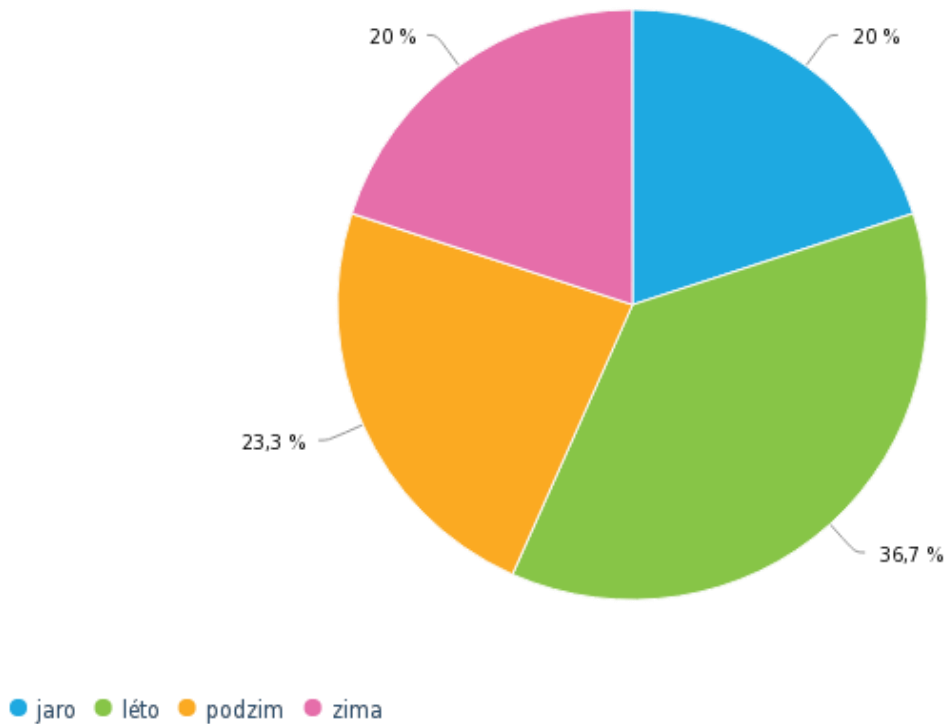
Graf 9: vyhodnocení otázky č. 8

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 8 se týkala účelu cesty na Azorské ostrovy. Dotazování si mohli vybrat z mnoha možností, které byli v dotazníku na výběr, nebo mohli napsat i svou vlastní odpověď. Více než 60% respondent navštívilo destinaci kvůli její krásné přírodě. Deset z dotazovaných odpovědělo, že se vydalo na Azorské ostrovy za odpočinkem a relaxem. Jeden z dotazovaných napsal svoji vlastní odpověď na tuto otázku a zmínil že navštívil Azory při své svatební cestě.

Roční období

V jakém ročním období jste Azorské ostrovy navštívili/a?

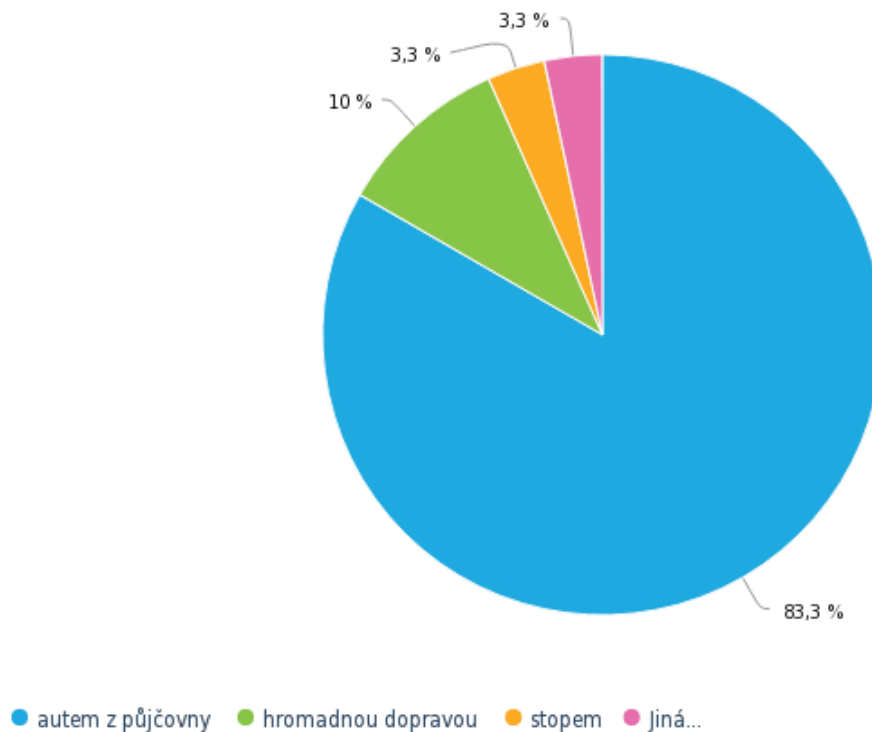
Graf 10: vyhodnocení otázky č. 9

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 9 se byla zaměřena na roční období, ve kterém lidé nejvíce navštěvovali destinaci. Nejvíce lidí navštívilo Azorské ostrovy v létě a to 36,7% z dotazovaných. Na podzim v zimě a na jaře navštívilo ostrovy 20% respondentů. Jak je vidět, ostrovy se navštěvují ve většině případů v letních měsících.

Druh dopravy v destinace

Jakým druhem dopravy jste na Azorských ostrovech cestoval/a?

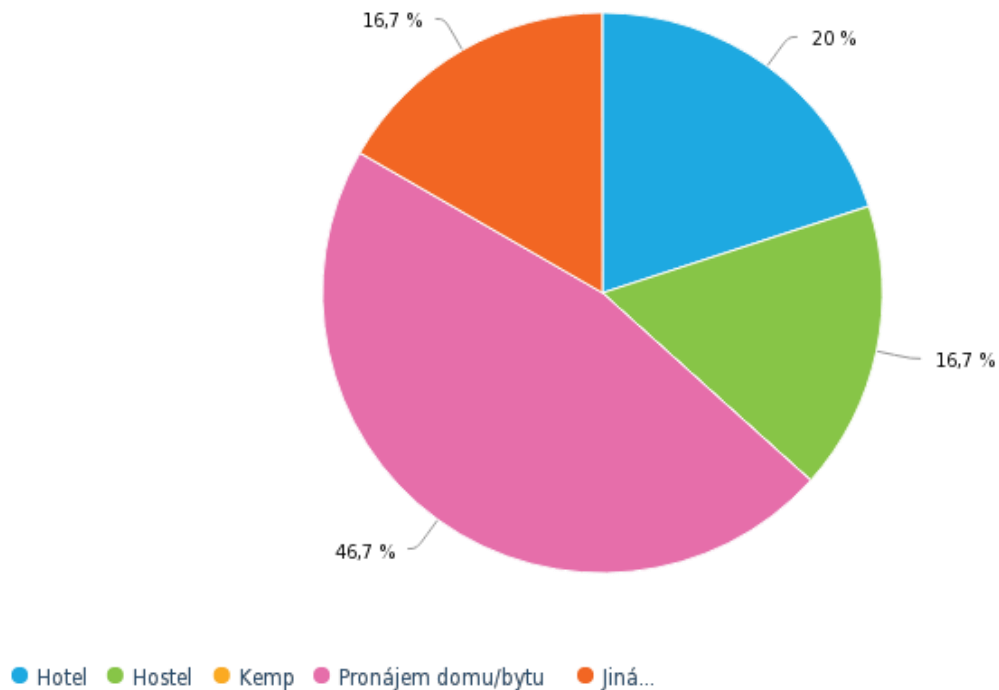
Graf 11: vyhodnocení otázky č. 10

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č.10 byla zaměřena na druh dopravy, které turisté využívali při svém pobytu v destinaci. V této otázce si respondenti mohli vybrat z předem vytvořených odpovědí, tedy, že cestovali na ostrovech autem z půjčovny, hromadnou dopravou, nebo využili pro poznávání destinace cestování stopem. Nejoblíbenější doprava, kterou využilo přes 83% dotazovaných, je vypůjčení si vozidla z půjčovny na Azorských ostrovech. Autorka sama využívala tento typ dopravy při svém pobytu v destinaci. Zbýlých 10% respondentů využívalo pro svůj pohyb na ostrovech hromadnou dopravu. Jeden z respondentů dokonce odpověděl, že pro svůj pohyb na ostrovech využíval kolo.

Typ ubytování

Jaký typ ubytování jste na Azorských ostrovech využíval/a?

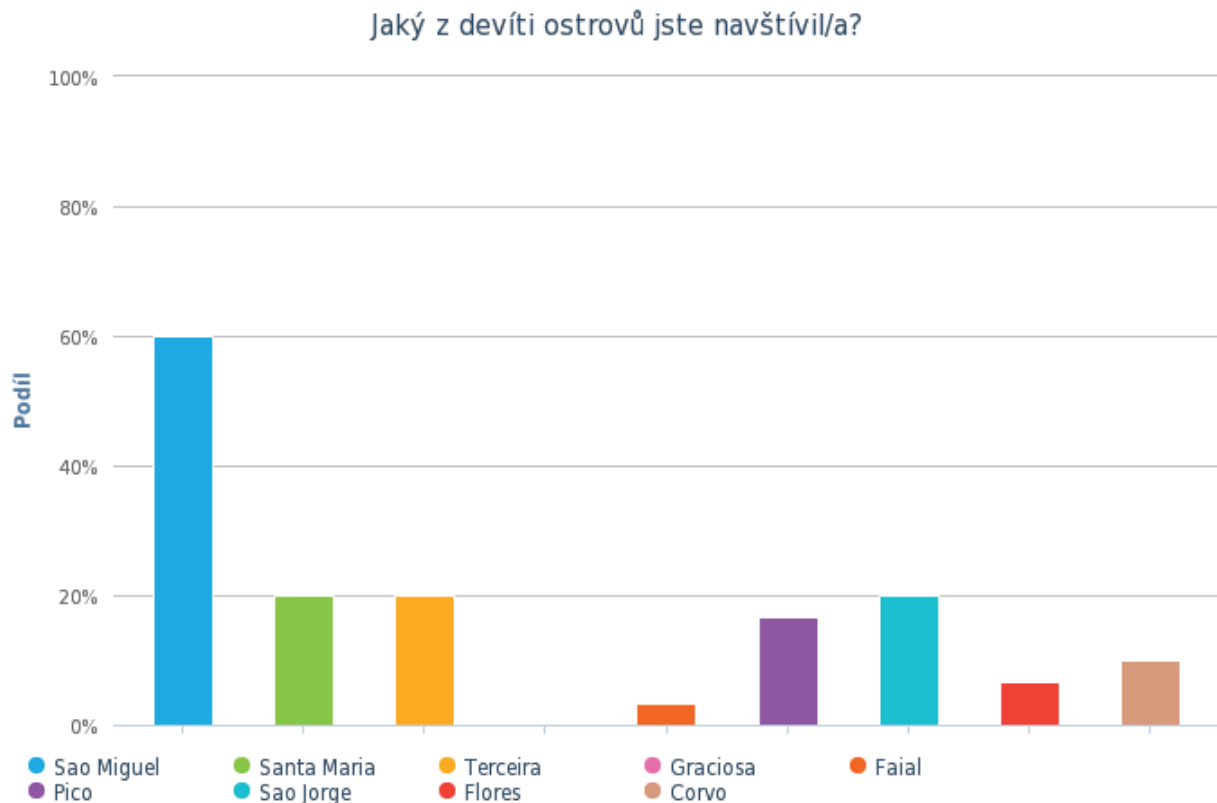

Graf 12: vyhodnocení otázky č. 11

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č.11 se věnovala typu ubytování, které respondenti využívali při svém pobytu v destinaci. Téměř 50% dotazovaných využívalo ubytování prostřednictvím pronájmu domu nebo bytu, které je v dnešní době velice oblíbené především u mladé generace. Další dotazovaní poté využívali hostely nebo hotely a téměř 17% využilo úplně jiný typ ubytování, než byl na výběr v dotazníku a to spaní ve vypůjčeném autě.

Návštěva ostrovu

Graf 13: vyhodnocení otázky č. 12

Zdroj: vlastní výzkum

Jaký z devíti ostrovů lidé navštívili se zabývala otázka č.12. Podle grafu je zřejmé, že nejoblíbenější ostrov na návštěvu je ten největší, São Miguel. Jako druhý nejoblíbenější ostrov pro strávení dovolené je Santa Maria a Terceira, který navštívila i autorka práce.

Navštívená místa

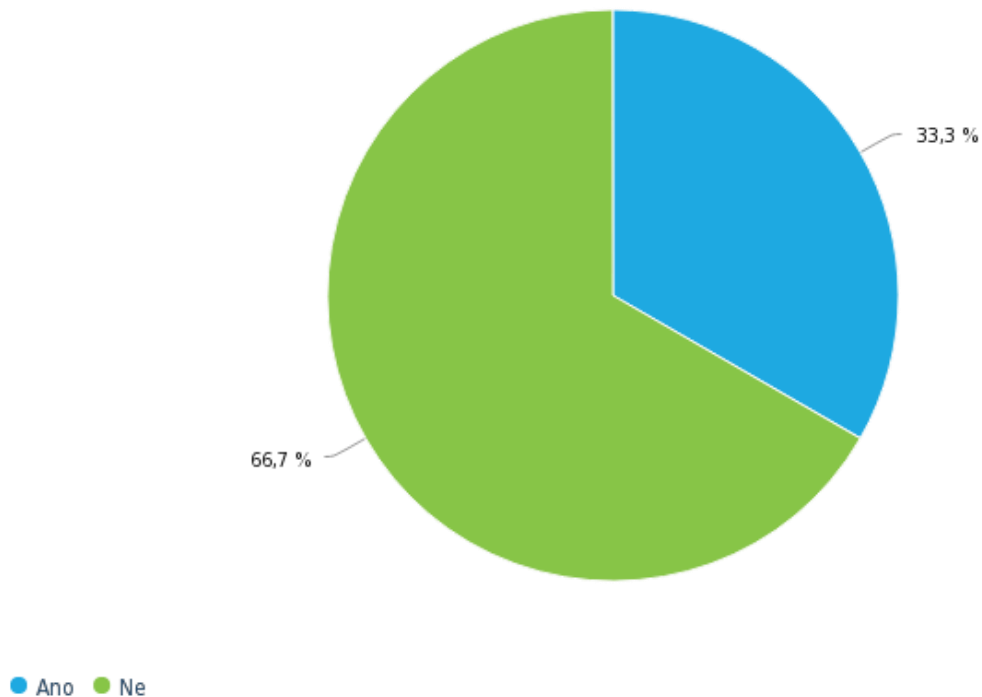
Otázka č. 13 byla pro dotazované otevřená a každý z dotazovaných mohl napsat místa, které při svém pobytu navštívil. Nejvíce je destinace láká díky horkým pramenům a sopkám, které se zde nachází. Dále lidé navštěvovali nejrůznější pláže, útesy, čajové plantáže, jezera, vodopády, opuštěné budovy, jeskyně. Nejvíce odpovědí se týkalo jezera Lagoa do Godo, které navštívilo více než polovina dotazovaných. Někteří lidé vystoupali na nejvyšší horu ostrovů Pico, jiní zase jeskyni Algar do Carvao na ostrově Terceira. Samozřejmě lidé také navštěvovali města na Azorských ostrovech, kterými se zabývala otázka č.14.

Navštívená města

Jaká města při svém pobytu dotazovaní navštívili se zabývala otázka č.14. Z dotazníkového šetření vyšlo Ponta Delgada a Angra do Heroísmo jako nejnavštěvovanější města Azorských ostrovů. Ponta Delgada je hlavní město největšího z devíti ostrovů São Miguel. Město Angra do Heroísmo je zapsáno na Seznamu světového dědictví UNESCO a nachází se na ostrově Terceira jak již bylo zmíněno. Dotazovaní také navštívili města Horta, které se nachází na ostrově Faial, nebo město Velas na ostrově São Jorge.

Turistické přetížení měst

Byla některá místa/města podle Vás turisticky přetížena?

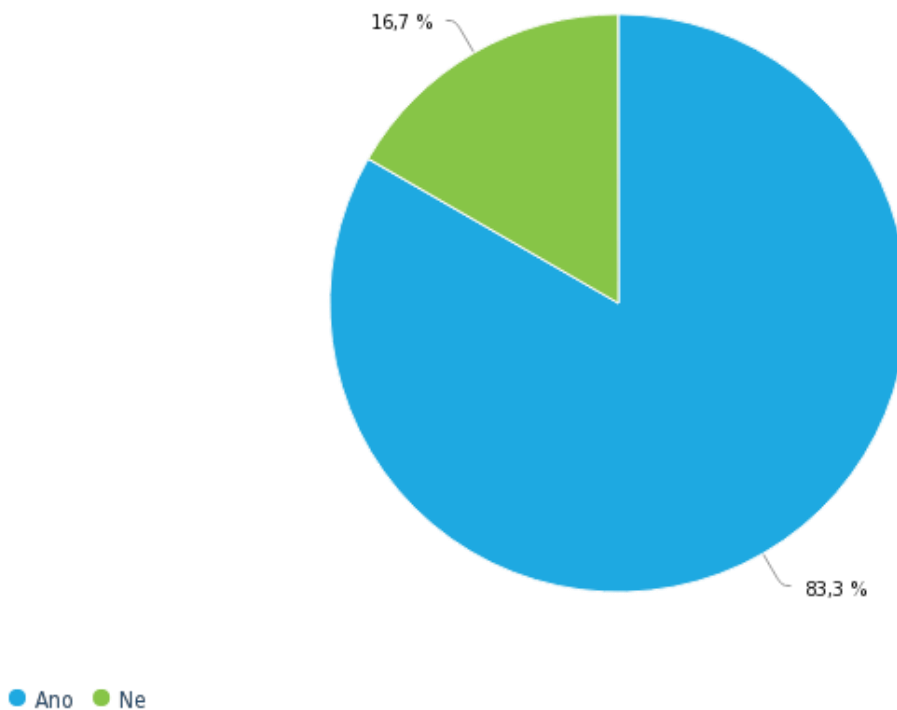
Graf 14: vyhodnocení otázky č. 15

Zdroj: vlastní výzkum

Turistickou přetížeností ostrova se zabývala otázka č.15. Více než polovina respondentů odpovědělo záporně, že si nemyslí, že by Azorské ostrovy byly podle nich turisticky přetížené. Zbýlý počet respondentů, více než 33% poté odpověděl, že podle nich jsou ostrovy turisticky přetížené.

Kontakt s místními obyvateli

Byl/a jste během svého pobytu v kontaktu s místními obyvateli?

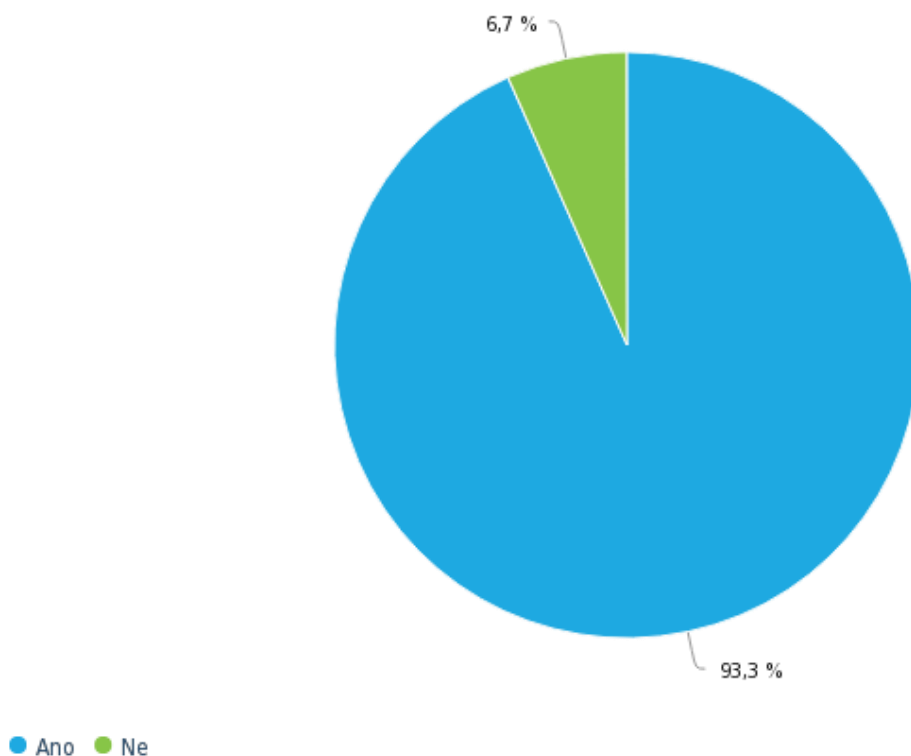
Graf 15: vyhodnocení otázky č. 16

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č.16 se zabývala kontaktem s místními lidmi, tedy jestli při své návštěvě ostrovů měli možnost být v kontaktu s místní komunitou. Více jak 83% dotazovaných odpovědělo kladně, že měli možnost se setkat a být v kontaktu s místními obyvateli. Pouze 5 lidí odpovědělo, že neměli tu možnost být s místními v kontaktu.

Působení udržitelného cestovního ruchu v destinaci

Působí podle Vás na Azorských ostrovech udržitelný cestovní ruch?

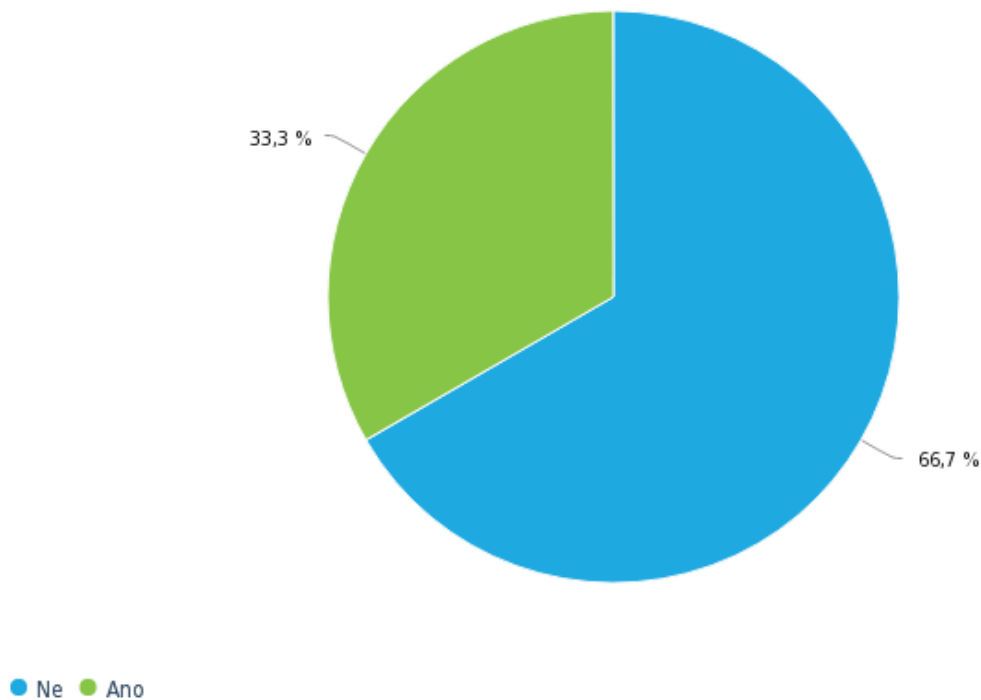
Graf 16: vyhodnocení otázky č. 17

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 17 byla uzavřená a dotazovaní směli odpovídat pouze ano nebo ne. Otázka se zabývala udržitelností cestovního ruchu, a jak to vnímají turisté, kteří na Azorských ostrovech cestují. Více než 93% respondentů, tedy 28 z dotazovaných odpovědělo, že vnímá cestovní ruch v destinaci jako velice udržitelný.

Jedinečnost destinace v souvislosti s cestovním ruchem

Nabízí Azorské ostrovy něco zvláštního v souvislosti s udržitelným cestovním ruchem, pokud ano, tak co?

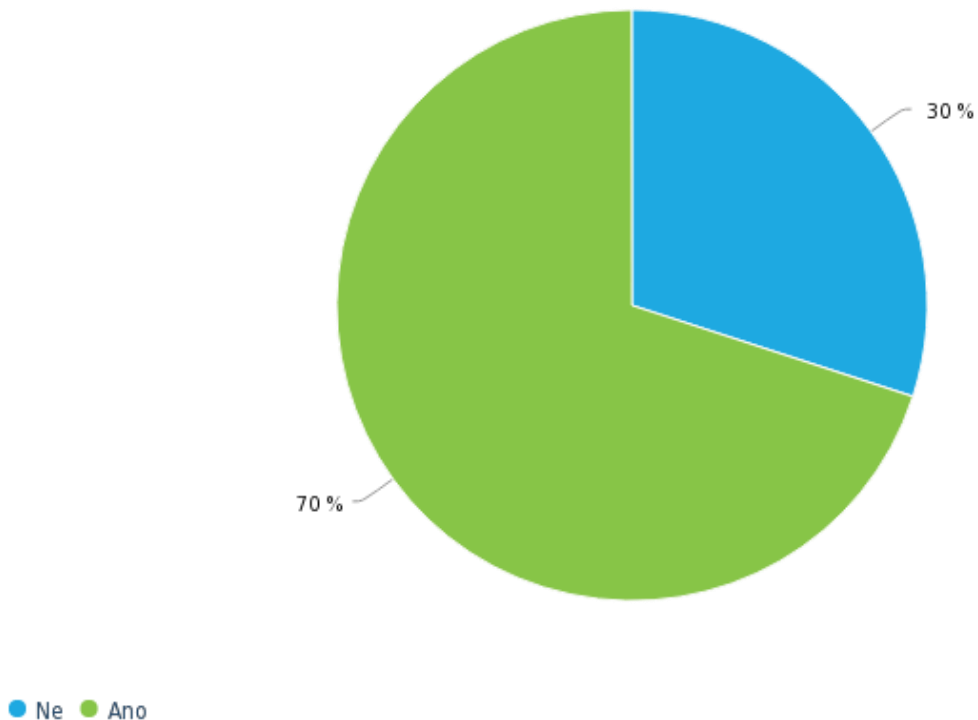
Graf 17: vyhodnocení otázky č. 18

Zdroj: vlastní výzkum

Otázka č. 18 se ptala dotazovaných, jestli Azorské ostrovy nabízí něco zvláštního v souvislosti s udržitelným cestovním ruchem. Více než polovina respondentů odpovědělo, že podle nich ostrovy nenabízejí nic zvláštního ve spojitosti s cestovním ruchem, ale mohlo to být zapříčiněno tím, že otázka na ano byla otevřená a respondentům se nechtělo odpovídat. Zbýlých 10 respondentů odpovědělo, že rozhodně Azorské ostrovy mají co nabídnout. Ti, co odpovídali na otázku kladně, mohli do poznámek připsat, co podle nich Azorské ostrovy nabízí jedinečného. Většina respondentů s kladnou odpovědí napsalo, že na Azorech se nachází nádherná krajina, horké prameny, nedotčená krajina, uklizené prostředí, skvělou atmosféru a energii.

Přínos cestovního ruchu

Vnímáte cestovní ruch jako přínosný pro obyvatele Azorských ostrovů? Pokud ano, tak jak?

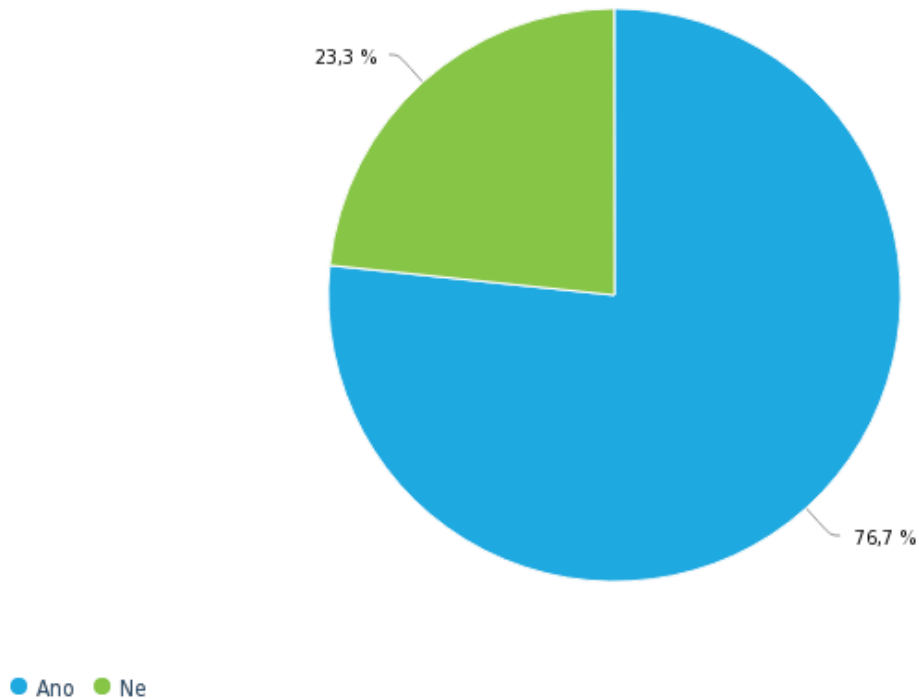
Graf 18: vyhodnocení otázky č. 19

Zdroj: vlastní výzkum

Na předposlední otázku dotazníku, zda dotazovaní, kteří vycestovali na Azorské ostrovy, vnímají cestovní ruch jako přínosný, tak 70% z nich odpovědělo, že ano. Pouze 30% nevnímá cestovní ruch jako přínosný. Pokud dotazovaní odpovídali na otázku kladně, museli napsat, jak vnímají cestovní ruch jako přínosný. Většina z nich napsala, že je přínosný hlavně pro obyvatele ostrov a to díky financím, které cestovní ruch přináší. Především pro obyvatele to má velkou výhodu, pokud vlastní půjčovnu aut, nebo pronajímají svůj dům nebo byt na ostrovech.

Návrat

Máte v plánu znovu navštívit Azorské ostrovy?

Graf 19: vyhodnocení otázky č. 20

Zdroj: vlastní výzkum

Dotazníkové šetření uzavírala otázka, jestli respondenti chtějí znovu navštívit Azorské ostrovy. Více než 76%, tedy 23 respondentů odpovědělo, že se znovu chtějí na ostrovy podívat a pouhých 7 dotazovaných nechtějí znovu destinaci navštívit.

5. Řízené rozhovory

Kvalitativní výzkum se dvěma pracovníky cestovních kanceláří, které pořádají zájezdy na Azorské ostrovy, byl proveden elektronickou formou prostřednictvím e-mailu. Autorka zaslala krátké a srozumitelné otázky, které byly podkladem pro zpracování práce. Otázky byly zaslány do čtyř různých cestovních kanceláří, ale bohužel se řízených rozhovorů zúčastnili pouze dva pracovníci z cestovních kanceláří.

Charakteristika respondentů řízených rozhovorů

1. Ing. Michal Šindelář, manažer přípravy zájezdů, CK Nomád s.r.o.
2. Petra Štěpánová, pracovnice v cestovní kanceláři VIVA travel

Otázky kladené pracovníkům cestovní kanceláře

Patří Azorské ostrovy mezi oblíbené destinace?

Je velký zájem klientů navštívit tuto destinaci?

V jakém období lidé nejčastěji navštěvují Azorské ostrovy?

Jaký z devíti ostrovů Azor je podle Vás nejnavštěvovanější?

Jaký druh zájezdu na Azorské ostrovy nalezneme ve Vaší nabídce?

Jedná se o oblast, která je ohrožena overturismem?

Má návštěvnost lidí dopady na udržitelný cestovní ruch na Azorských ostrovech?

V jaké cenové relaci se zájezd většinou pohybuje?

Výsledky z řízených rozhovorů

Manažer přípravy zájezdů CK Nomád byl velice ochotný odpovídat autorce na zasláné otázky. Cestovní kancelář se zabývá zájezdy po celém světě, od Afriky, přes Ameriku až po Evropu, Asii a Austrálii. Jako jedna z mála kanceláří nabízí právě zájezdy na Azorské ostrovy, které nejsou pro většinu lidí finančně dostupné. Podle manažera této cestovní kanceláře ale patří Azorské ostrovy mezi oblíbené destinace u lidí a je o zájezd do této destinace v poslední době velký zájem. Lidé kupují zájezdy do této destinace především v létě tedy od července do září.

Podle manažera CK se São Miguel řadí k nejméně navštěvovanému ostrovu z nabízených devíti. V nabídce od CK nalezneme zájezd na tyto ostrovy, který je především turisticky pobytový. Na otázku, jestli si zaměstnanec CK myslí, že je tato oblast ohrožena overturismem odpověděl, že se zatím tyto ostrovy nestaly masově navštěvované turisty, jako u jiných více navštěvovaných ostrovů. Pokud se jedná o dopady na udržitelný cestovní ruch, pak si zaměstnanec CK nemyslí, že cestovní ruch by měl špatné dopady na udržitelnost. Poslední otázka byla zaměřena na cenu zájezdů, kolem které se většinou pohybují. Za 11 dní na Azorských ostrovech tedy turista zaplatí cca. 50 tisíc a je to včetně letenek, ubytování a průvodce.

Druhou dotazovanou byla pracovnice CK VIVA travel, která byla méně ochotná odpovídat na otázky, než předešlý dotazovaný. Pracovnice obdržela stejných osm otázek ohledně Azorských ostrovů. Na první otázku, jestli se jedná o oblíbenou destinaci, odpověděla pracovnice, že je to každého subjektivní názor, ale vzhledem k dostupnosti a tomu, že se ostrovy nachází v Evropě, je můžeme řadit mezi oblíbené destinace hlavně tedy v posledních letech. Také napsala, že poslední dobou vznikl trend jezdit i do jiných destinací, než je jen Chorvatsko a Řecko, takže popularita cestovat na Azorské ostrovy vzrostla. Podle pracovnice CK VIVA travel, lidé cestují na Azorské ostrovy především v letních měsících a jen zřídka si vybírají měsíce zimní. Nejnavštěvovanější ostrov je jako u předešlé CK São Miguel, a to zejména z důvodu, že je pro turisty nejvíce dostupný a dokáží si o něm zjistit nejvíce informací. V nabídce u CK VIVA travel nalezneme nabídku zájezdu na ostrov São Miguel, který je v kombinaci s navštívením ostrovu Madeira. Na otázku ohledně overturismu pracovnice odpověděla, že v posledních letech zájem navštívit ostrovy velice vzrostl, až jí to příjemně překvapilo, ale i po sedmi letech, co ostrovy navštěvuje, se zde dají najít i místa, která nejsou přeplněna turisty. Poslední otázka se zaměřovala na cenu zájezdů, které na Azorské ostrovy nabízí. Ceny se pohybují mezi 30-60 tisíci korun na osobu, v ceně je zahrnuta doprava, ubytování a průvodce a zájezd je na 7-12 dní.

6. Shrnutí výsledků

Výzkumem byly zodpovězeny odpovědi na otázky, které se jednaly o geografické předpoklady a udržitelný cestovní ruch na Azorských ostrovech.

K nalezení odpovědi na otázky bylo v první řadě dotazníkové šetření. (viz. kapitola 4 a 5), které mělo poskytnout autorce podklady k práci. V druhé řadě se jednalo o řízené rozhovory, které probíhaly prostřednictvím e-mailu s pracovníky cestovních kanceláří, které pořádají zájezdy právě do destinace Azorské ostrovy. Díky neochotě spolupracovat s autorkou, získala pouze dva rozhovory.

Díky těmto technikám bylo zjištěno, že Azorské ostrovy, které nejsou zas až tak populární destinace pro cestování, jsou zemí s individuálním turismem, který zachovává jedinečnost přírody a atmosféry, která je na ostrovech k nalezení. Jelikož zde není zas až tak populární cestovní ruch, je tato destinace předpokladem pro udržitelný cestovní ruch i pro další generace, tedy do budoucna.

7. Závěr a doporučení

Cílem bakalářské práce bylo zjistit geografické předpoklady a podrobně rozebrat skupinu lokalizačních předpokladů v destinaci Azorské ostrovy. První část práce se proto zabývala teorií, právě těchto předpokladů a v druhé praktické části se zaměřila právě na geografické předpoklady v již zmíněné destinaci. V teoretické části se autorka zabývala udržitelným cestovním ruchem, nejdříve obecně a poté podrobně. K teoretické části autorka využívala odborné literární a internetové zdroje, které jí pomohly k vypracování práce. Druhá část práce, tedy praktická, obsahuje odpovědi na výzkumné otázky, které si autorka položila před začátkem psaní práce. Ke hledání odpovědi na tyto otázky posloužilo dotazníkové šetření, které bylo elektronickou formou rozesláno respondentům, kteří Azorské ostrovy navštívili. Dále autorka využila možnost řízených rozhovorů, kterých se zúčastnili dva pracovníci cestovních kanceláří, které pořádají zájezdy právě na zmíněné ostrovy.

Průzkumem z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že naprostá většina dotazovaných cestovala na Azorské ostrovy samostatně, bez použití nabídky cestovních kanceláří. Dotazovaní navštívili ostrovy zejména díky své unikátní a nezníčené přírodě, kterou nabízí. Více než polovina dotazovaných odpověděla, že Azorské ostrovy nabízí udržitelný cestovní ruch, a to zejména díky jejich nádherné přírodě, která není nikterak zničená. Respondenti byli také tázáni, zda

vnímají cestovní ruch na ostrovech jako přízniví pro obyvatele a více než polovina odpověděla, že ano, a to zejména díky financím, které turisté do destinace přináší. Pracovníci CK zhodnotili, že během posledních let cestovní ruch na Azorských ostrovech velice vzrostl, ale zatím to nemá žádný negativní vliv na udržitelnost destinace. Stále jsou zde místa, která nejsou přeplněná turisty, jako například v jiných více populárních destinacích. Je možné tvrdit, že Azorské ostrovy nejsou destinací, kde by převládal masový turismus. To je zapříčiněno zejména tím, že na Azorské ostrovy se z Evropy není tak snadné dostat, pokud neletíte přímo z Portugalska.

V práci byly zodpovězeny všechny výzkumné otázky, které si autorka položila. Pokud se tedy jedná o nejvíce navštěvovaný ostrov, tak je to rozhodně ten největší São Miguel a je to hlavně díky tomu, že na tento ostrov jsou nejvíce organizované zájezdy cestovních kanceláří a také nejlepší letecké spojení. Lidé navštěvují ostrovy hlavně v letních měsících a to zejména kvůli počasí, které je v těchto měsících je nejlídnější. Pokud se jedná o dopady, které má návštěvnost turistů na tuto destinaci, tak v současné době nemá příliš negativní vliv na přírodu, jelikož Azorské ostrovy nejsou tak vyhledávanou destinací, ale to se může během několika let změnit. Jako nejdůležitější geografické předpoklady jsou určitě ty přírodní, protože příroda je hlavním lákadlem pro cestovatele po Azorách. Opatření, která se vztahují k udržení udržitelnosti cestovního ruchu, jsou zejména vstupné, které se platí na některých přírodních „atrakcích“ např. při vstupu do jeskyně Algar do Carvão.

Závěrem by autorka chtěla říct, že během svého pobytu vnímala Azorské ostrovy jako destinaci, kde se vyskytuje udržitelný cestovní ruch a doufá, že i v budoucnosti tomu tak bude.

8. Seznam použité literatury

1. AZORES.CLIMATEMPS.COM [online]. 2014 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.azores.climatemps.com>
2. AZORY.CZ [online]. 2014 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.azory.cz/zakladni-informace/gastronomie-na-azorach>
3. BABKA [online]. 2012 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.cestujzababku.cz/azorske-ostrovy/>
4. DIRECT FERRIES.CZ [online]. 2020 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: https://www.directferries.cz/azorske_ostrovy.htm
5. DROMEDAR.CZ [online]. 2014 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.dromedar.cz/evropa/azorske-ostrovy-raj-na-zemi/>
6. HAMARNEHOVÁ, Iveta. *Geografie cestovního ruchu: Evropa*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. ISBN 978-80-7380-093-
7. HAMARNEHOVÁ, Iveta. *Geografie turismu: mimoevropská teritoria*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4430-8
8. KLAUDY.NET [ONLINE]. 2009 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <http://www.klaudy.net/azorske-ostrovy-na-kole.php>
9. NOVÁK, Zdeněk, Marcela NOVÁKOVÁ a Barbora SOUKUPOVÁ. *Portugalsko: Madeira; Azory : průvodce do zahraničí*. Praha: Olympia, 1997. Globus (Olympia). ISBN 80-7033-431-2
10. PALATKOVÁ, Monika. *Mezinárodní turismus: analýza pozice turismu ve světové ekonomice, změny mezinárodního turismu v důsledku globálních změn, evropská integrace a mezinárodní turismus. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4862-7.

11. PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost cestovního ruchu*. 3. vyd., přeprac. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-329-1.
12. PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7435-006-1
13. SCHLECHT, Neil. *Portugalsko: [průvodce do kapsy]*. Bučovice: RO-TO-M, 2003. Berlitz (RO-TO-M). ISBN 80-86704-05-x
14. SYMINGTON, Martin. *Portugalsko: Madeira a Azory : [hrady, mapy, pousadas, muzea, pláže, kláštery, slavnosti, ryby, kostely, portské, keramika : ilustrovaný průvodce, s kterým nezabloudíte]*. Praha: Ikar, 1998. Společník cestovatele. ISBN 80-7202-284-9
15. ŠTÝRSKÝ, Jiří a Jiří PETERA. *Práce průvodce v současných podmínkách rozvoje cestovního ruchu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-535-6.
16. ŠTÝRSKÝ, Jiří a Jiří ŠÍPEK. *Geografie udržitelného turismu světa v ekonomických, environmentálních a multikulturních souvislostech: metodologie moderní geografie, sociální a ekonomická geografie turismu a rekreace regionů světa, komparativní geografie a ekonomika : zdroje a možnosti destinací v regionech světa*. Vyd. 6. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011. ISBN 978-80-7435-127-3.
17. ŠTÝRSKÝ, Jiří. *Geografie cestovního ruchu*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-539-4.
18. TRIFONI, Jasmina. *Nejkrásnější ostrovy: 80 úžasných míst na světě*. V Praze: Slovart, 2013. ISBN 978-80-7391-785-2
19. TROUSIL, Michal a Veronika JAŠÍKOVÁ. *Úvod do tvorby odborných prací*. Vyd. 2., rozš. Hradec Králové: Gaudemaus [i.e. Gaudeamus], 2015. ISBN 978-80-7435-542-4
20. VYSTOUPIL, Jiří, Martin ŠAUER a Michal TROUSIL. *Geografie cestovního ruchu ČR*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-538-7.

21. ZÁVODNÁ, Lucie Sára. *Udržitelný cestovní ruch: principy, certifikace a měření*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4576-2.
22. ZELENKA, Josef a Martina PÁSKOVÁ. *Výkladový slovník cestovního ruchu*. Kompletně přeprac. a dopl. 2. vyd. Praha: Linde Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.
23. ZELENKA, Josef. *Udržitelný cestovní ruch: management cestovního ruchu v chráněných územích*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-244-7.
24. ŽIVOTNACESTÁCH.CZ. [online]. 2015 [cit. 2020-04-17]. Dostupné z: <https://www.zivotnacestach.cz/azorske-ostrovy-kompletni-souhrn-uzitecnych-informaci-pro-batuzkare/>

9. Přílohy

Příloha č. 1

Obrázek 6 - Vila de São Seastião, Terceira

Zdroj: Kudelková, 2018

Fotografie zachycuje krásnou přírodu, která se rozprostírá po celých Azorských ostrovech. Fotografka zachycuje jeden z útesů, které se na Azorech vyskytují. Z fotografie je zřejmé, že ten den bylo krásné slunečné počasí a fotografie působí na autorku velice příjemným dojmem.

Obrázek 7 - Rozlehlé travnaté pláně

Zdroj: Kudelková, 2018

Fotografie zachycující barevnost na Azorských ostrovech. V popředí je vidět nádherně zbarvená tráva dozelená díky střídavému počasí na ostrově. Vzadu modrý oceán, který postupně splývá se světlemodrou oblohou. Zelená barva je uklidňující a samotná fotografie vtahuje autorku opět na toto klidné místo.

Obrázek 8 - Raminho, Terceira

Zdroj: Kudelková, 2018

Fotografie zachycuje jeden z útesů na Azorech. Fotografie bohužel nezvládla zachytit krásu modrého oceánu, který byl díky fotoaparátu zabarven do šedé barvy. Fotoaparát pouze zachytil krásu barevnosti květiny a kapradí, které je v popředí fotografie.

Obrázek 9 – Furnas de Enxofre, Terceira

Zdroj: Kudelková, 2018

Fotografie na autorku působí velice příjemným dojmem. Při pohledu se autorce vrací vzpomínky na toto místo, kde ve vzduchu byly cítit výpary síry, které bohužel fotografie nezaznamená.

Obrázek 10 – „koupaliště“ Biscoutos

Zdroj: Kudelková, 2018

Na fotografii autorka zachytila krásnou tmavě modrou barvu oceánu, která postupně přechází do světle modré oblohy. Na obrázku jsou vidět stopy po vlnách, které narážely do útesů.

Obrázek 11 - přírodní koupaliště na ostrově Terceira

Zdroj: Kudelková, 2018

Na fotografii je zachycené přírodní koupaliště na ostrově Terceira. Jsou to přírodní bazény uprostřed lávových útesů. Při pohledu na fotografii se autorce vrací vzpomínky na koupání v těchto nádherně vytvořených jezírkách.

Dotazník sestavený pro dotazníkové šetření

Zhodnocení geografických předpokladů rozvoje udržitelného cestovního ruchu na
Azorských ostrovech

Dobrý den, jsem studentka 3. ročníku na Univerzitě Hradec Králové, obor management cestovního ruchu – německý jazyk. Ráda bych Vás poprosila o vyplnění krátkého dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro mou bakalářskou práci. Dotazník je určen pro turisty, kteří Azorské ostrovy alespoň jednou navštívili. Děkuji za Vaši pomoc a za Váš čas.

Dotazník je anonymní.

Anastázie Kudelková

25. Pohlaví

- muž
- žena

26. Věková hranice

- Do 18 let
- 19 – 30 let
- 31 – 40 let
- 41 a více let

27. Návštěvnost ostrovů

- 1 krát
- 2 krát
- 3 a více krát

28. Na ostrovech jste strávil/a?

- 1- 3 dny
- 4 – 7 dní
- více než 7 dní

29. Odkud jste se dozvěděl/a o destinaci?

- Internet, sociální sítě
- Kamarád
- Škola
- Jiné

30. Cestoval/a jste samostatně nebo s CK?

- Samostatně
- S CK

31. V jak velké skupině jste cestoval/a na Azorské ostrovy?

- Samostatně
- 2-4 osoby
- 5 a více osob

32. Za jakým účelem jste Azorské ostrovy navštívil/a?

- Krásná příroda
- Za prací
- Odpočinek, relax
- Jiné..

33. V jakém ročním období jste Azorské ostrovy navštívil/a?

- Jaro
- Léto
- Podzim
- Zima

34. Jakým druhem dopravy jste na Azorských ostrovech cestoval/a?

- Autem z půjčovny
- Hromadnou dopravou
- Stopem
- Jiné..

35. Jaký typ ubytování jste na ostrovech využíval/a?

- Hotel
- Hostel
- Kemp
- Pronájem domu/bytu
- Jiné..

36. Jaký z devíti ostrovů jste navštívil/a?

- São Miguel
- Santa Maria
- Terceira
- Graciosa
- Faial

- Pico
- São Jorge
- Flores
- Corvo

37. Jaká místa jste na Azorech navštívil/a? (otevřená otázka)

38. Jaká města jste na ostrovech navštívil/a? (otevřená otázka)

39. Byla některá místa podle Vás turisticky přetížena?

- Ano
- Ne

40. Byl/a jste během svého pobytu v kontaktu s místními obyvateli?

- Ano
- Ne

41. Působí podle Vás na ostrovech udržitelný cestovní ruch?

- Ano
- Ne

42. Nabízí Azorské ostrovy něco zvláštního v souvislosti s udržitelným cestovním ruchem, pokud ano tak co?

- Ano
- Ne

43. Vnímáte cestovní ruch přínosný pro obyvatele ostrovů, pokud ano, tak jak?

- Ano
- Ne

44. Máte v plánu znovu navštívit Azorské ostrovy?

- Ano
- Ne

Zadání bakalářské práce

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu

Zadání bakalářské práce

Autor: Anastázie Kudelková

Studium: I1600333

Studijní program: B6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Management cestovního ruchu

Název bakalářské práce: **Geografické předpoklady rozvoje udržitelného turismu zvoleného regionu Evropy a světa**

Název bakalářské práce AJ: Geographical prerequisites for the development of sustainable tourism in the selected region of Europe and the world

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Osnova

1. Úvod
2. Literární rešerše
3. Cíl práce
4. Teoretická část
5. Předpoklady obecné
6. Udržitelnost a udržitelný rozvoj
7. Cestovní ruch v destinaci
8. Dopady udržitelného cestovního ruchu
9. Aplikace udržitelného cestovního ruchu na Azorské ostrovy
10. Geografické a kulturně historické předpoklady udržitelného CR na Azorských ostrovech
11. Praktická část
- 11.1. Charakteristika
- 11.2. Dotazníkové šetření
12. Shrnutí výsledků
13. Závěr a doporučení
14. Použitá literatura
15. Přílohy

Jiří Štyrský :Geografie cestovního ruchu projekt IKLIM vydání 2015 Iveta Hamarneh: Geografie turismu Mimoevropská teritoria Grada Praha 2012

PÁSKOVÁ, Martina Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu, Hradec Králové: GAUDEAMUS Univerzita Hradec Králové, 2009, 298 s, ISBN 978-80-7435-006-1

ZELENKA, Josef a PÁSKOVÁ, Martina Výkladový slovník cestovního ruchu, Praha: Linde Praha, 2012, 768 s, ISBN 978-80-7201-880-2

HRALA, Václav. Geografie cestovního ruchu. 3. upr. vyd. Praha: Idea servis, 1997.

SYMINGTON, Martin. Portugalsko: Madeira a Azory. Vyd. 2. Praha: Ikar, 2002. Společník cestovatele.

Garantující pracoviště: Katedra rekreologie a cestovního ruchu, Fakulta informatiky a managementu

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Jiří Štyrský, CSc.

Oponent: Mgr. David Chaloupský, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 16.3.2015